

מִיָּקְלוֹס אֲנוֹקְסָאן

רוֹת אוֹרן

יַעֲקֹב אִיזְנֶשֶׁר

נִיקוֹ אֵילְפּוֹבָאָנוּ

סוֹרִין אֵילְפּוֹבָאָנוּ

אִירְנָה בּוֹטְאָה

דְּרָגוֹשׁ בּוֹרְלָכוּ

זוֹלְטָן בֶּלָה

אִפִּי בֶן־דּוֹד

וִיקְטוֹר בְּרָאוֹנֶר

אִרִּיהַ בְּרִקוֹבִיץ

תֵּיאודוֹר גֶּרְאוֹר

ז'אן דוד

מֶקְסִים דּוֹמִיטְרֶשׁ

דִּיגִי דֶקֶל

דב הלר

אִרִּיקָה וִייס שׁוֹוִיגֶר

מֶרְסֵל יֶנְקוּ

אִיסְטֶבֶן לָאסְלוֹ

סֵטְלָה לֵיהַ

צ'יִפְרִיָאן מוֹרִישָׁן

דִּינוֹ מִנְדֵּרָאָה

יֵהוּדִית מִצְקֵל

וִילַה־לִּמְיָנָה סוֹקֹל

נוֹרָה (אַלְאוֹנוֹרָה) סֵטְנֶשׁוּ

אַדוִין סְלוֹמוֹן

לִיאָנָה סֶקְסוֹנָה־הוֹרוֹדִי

סֶשֶׁה סֶרְבֶּר

לִילָה פֶּאָסִימָה

אַלכְסַנְדֵּרוֹ סְרְפִים פּוֹטְקָה

בֶּלוֹ סִמְיוֹן פֵּינֶר

שֵׁטְפֶן פֶּלְמוֹשׁ

דֶּן פֶּרְז'וֹבְסְקִי

טוֹדוֹר פֶּרִיסְקֶרִיו

קְלָאוֹדִיו צ'וֹבָאָנוּ

פֶּלוֹרִין צ'יִוְלָאָקָה

אִירִיס קוֹבֵלִיו

נָאסִילָה רָאטָה

רֶאוּבֵן רוֹבִין

פִּילִיפּ רֶנְצֶר

אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב

המכון
הרומני
לחברות

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לאמנויות

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחלקה לאמנויות

גלריית הסנאט במרכז המבקרים ע"ש

ג'ורג' שרש, המרכז האוניברסיטאי ע"ש

סמואל ומילדה איירטון

הגלריה לאמנות ע"ש אברהם ברון,

בניין הספרייה המרכזית ע"ש זלמן ארן

הקמפוס ע"ש משפחת מרכוס, באר-שבע

אוצר הגלריות: פרופ' חיים מאור

אני רומני: ציר בוקרשט - תל אביב

מרס 2011 - יוני 2011

קטלוג

עריכה: פרופ' חיים מאור

עיצוב והפקה: מגן חלוץ

עריכת טקסט בעברית: אסנת רבינוביץ

תרגום לאנגלית: איה ברזיר

גרפיקה: עלוה חלוץ

על השער העברי:

פיליפ רנצר, ברנקוזי וידיד (פרט), 2002,

דיו על חצלוס, 23x20, אוסף האמן

על השער האנגלי:

אִרְנָה בּוֹטְאָה, אודישנים למהפיכה, וידאו

ומצלמת 16 מ"מ, 23 דק', 2006

© כל הזכויות שמורות, מרס 2011

התערוכה והקטלוג נחמכו על ידי קרן

אברהם ברון וקרן אוולין מץ

הקטלוג יצא לאור בתמיכת ארגון א.מ.י.ר.

תערוכה

אוצרי התערוכה: פרופ' חיים מאור

וסטודנטיות בקורס אוצרות:

אילנית אהרני-צ'צ'קס,

דבורה אלחדד-ארושט, אביבה אלמוג,

רות אלעד, לילך באומר, דפנה בלוס,

שירן בסון, אפרת ברוכי, חגית ברנשטיין,

ליעד גרוס, שני דגן, מיטל זיסמן,

סבטלנה חסלר, איריס טרסמן,

אנה יבלסון, סמדר כהן, יסמין לוי,

סיגל מאור, רחל מוסצ'ס דיין,

איבטה מנשירוב, שירן ניסים,

אמילי נסטר, ניקולס סמירנוב,

איילת עברון גרובר, יבגני צ'רפ,

מרגנית (ניתי) קספו, מעיין רובינוביץ,

נועה רוזנברג, שרון רסולי, אבי א. שומך,

לרה שילוב

תוכן העניינים

7

תודות

חיים מאור

9

הקדמה

אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב

ד"ר ג'ינה פאנה

11

מאמה ממליגה, טאטה פפנאש

מחשבות מקדימות לתערוכה אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב

חיים מאור

21

שפת אמי חנה

בעקבות ערב קריאה של המשוררת אנה בלנדיאנה בחיפה

משה יצחקי

22

איברהים הקטן

משה יצחקי

23

חוזר אל שפת אמי

משה יצחקי

24

עבודות האמנים

תודות

חיים מאור

התערוכה והכנס הנלווה לה לא היו אפשריים ללא עזרתם, חסותם ועצותיהם של אנשים וגופים שונים, שנרתמו לסייע מתוך הבנתם את חשיבות התערוכה והכנס. ברצוננו להודות להם מעומק הלב על תרומתם וחלקם. בלעדיהם לא היינו יכולים לממש את החלומות הללו.

תודה למרצים והיועצים שסייעו לנו בקשירת הקשרים עם הדוברים בכנס, סייעו לנו בשלבי התחקירים לתערוכה אודות רומניה המסורתית והעכשווית, תולדותיה, תרבותה ומאפייניה ואודות יהדות רומניה ומאפייניה: פרופ' גבריאל גורמן, פרופ' חנה יבלונקה, פרופ' נחום פינגר, ד"ר רפי ואגו, מר יהושפט פופ, גב' נורה (אלאונורה) סטנשו. תודה לדוברים הנכבדים בכנס שהגיעו במיוחד מרומניה, מארצות הברית ומרחבי הארץ. תודות לאמניות והאמנים שפתחו את ביתם, את סדנאותיהם ואת חדרי ליבם בכדי לסייע לנו לבחור את העבודות ההולמות ולמצוא את המילים המתאימות בכדי להביא את קולם ואת יצירותיהם. תודה למר משה יצחקי שהתיר לנו לפרסם את שיריו בקטלוג התערוכה. הקול העולה מהם מצטרף ומשלים את הדברים שנאמרים בקטלוג ואשר מוצגים בתערוכה.

תודות למוזיאונים והאספנים הפרטיים משאילי העבודות: לכרמלה רובין ומוזיאון בית ראובן, תל אביב; לרותי אופק והמוזיאון הפתוח, תפן; לרעיה זומר-טל ומוזיאון ינקו דאדא, עין הוד; לטובה אוסמן, תל אביב; למיכאל רוטנברג, תל אביב-בוקרשט.

תודה למר מטאי קאלטייה, אוצר גלריה פוסיבילה בבוקרשט, על הייעוץ ועל הסיוע הרב שהגיש בהצגת עבודותיהם של אמני הגלריה: ניקו אלפוביאנו, סורין אלפוביאנו, אירינה בוטאה ופלורין צ'ולקה.

תודה למר מיהיי פופ, אוצר גלריה פלאן בי. בקלוז', על הסיוע שהגיש בהצגת עבודותיו של האמן איסטבן לאסלו.

תודה לגב' קולט אביטל, למר אריה קליינמן, למר טבי סלומון ולמר ריצ'רד ערמון על עזרתם בהפקת התערוכה והכנס ועל שזירת הקשרים עם נותני החסויות.

תודה מיוחדת ליו"ר הארגון המאוחד של יוצאי רומניה (א.מ.י.ר.), מר מיכה חריש, ולגזבר הארגון, מר אלי שחר, על שיתוף הפעולה ועל הסיוע הנדיב בהוצאה לאור של קטלוג התערוכה.

תודה מיוחדת ליו"ר התאחדות עולי רומניה בישראל (הו"ר), מר זאב שוורץ ולמר נתן כהן, יו"ר הפדרציה של יוצאי רומניה בבאר שבע על הסיוע בעלויות התערוכה והכנס.

תודה מיוחדת לד"ר ג'ינה פאנה, מנהלת המכון הרומני לתרבות, בתל אביב; ולגב' קלאודיה לזר, מן המכון הרומני לתרבות, בתל אביב – על שיתוף הפעולה, על הסיוע הכספי של המכון, על הסבלנות ועל מאור הפנים בעבודה על התערוכה והכנס.

תודה לחברת טארום, חברת התעופה הרומנית, שהטיסה את האמנים, המרצים והעבודות מרומניה ובחזרה.

תודות מיוחדות על התמיכה בכנס ובתערוכה:

לפרופ' רבקה כרמי, נשיאת אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, על תמיכתה המתמשכת בפעילות המחלקה לאמנויות וקורס אוצרות.

לפרופ' דיוויד ניומן, דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב; לד"ר נירית דבי בן-אריה, רמ"ח אמנויות; לד"ר שרון פרדו ראש המרכז האירופי באב"ג; לד"ר ג'קי פלדמן, ראש מרכז רא"ב, אב"ג.

תודה לגב' דבורה קרמר ולגב' כרמלית מנור מן המחלקה לאמנויות באב"ג על הסיוע המנהלתי והארגוני בהפקת הכנס והתערוכה.

אחרונים חביבים, יבואו על הברכה כל הסטודנטיות והסטודנטים בקורס אוצרות, שעשו לילות כימים בעבודה אינטנסיבית, ועמדו בכל השלבים המתישים של המחקר וההפקה של התערוכה והכנס.

הקדמה

אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב

המכון הרומני לתרבות נחנך בתל אביב במאי 2005 והיה לאחד מ־18 מכוני התרבות הרומנית הפועלים נכון לעכשיו מחוץ לגבולות רומניה, בבודפשט, בריסל, ברלין, קייסינג, איסטנבול, ליסבון, לונדון, מדריד, ניו יורק, פריז, פראג, רומא, סגד, שטוקהולם, תל אביב, ורשה, וינה וונציה. ביוני 2010, מר הוריה־רומן פטפייביץ', נשיא המכון הרומני לתרבות בבוקרשט, נבחר לנשיא EUNIC (האיגוד האירופי של מכונים לאומיים לתרבות) למשך 2010/2011.

המכון הרומני לתרבות מציע ממשק בין התרבות הרומנית לתרבות העולמית, משמש כמתווך בכינון קשרים בין יישויות תרבותיות ברומניה למקבילותיהן בארצות אחרות. מטעם זה, מתמקדת האסטרטגיה של המכון בתל אביב בשני יעדים עיקריים: שמירה על נוכחות נמרצת של התרבות הרומנית בשוק התרבות הישראלי באמצעות השתתפות בפסטיבלי קולנוע ותיאטרון וארגון אירועים, המיועדים בעיקרם לאזרחים ישראלים ממוצא רומני, כגון דיונים, כנסים, תערוכות וכו'.

פעילות נוספת שזוכה להערכה רבה היא שיעורי השפה הרומנית שהמכון מציע בחינם וישראלים צעירים רבים משתתפים בהם מדי שנה.

בספריית המכון בתל אביב יש, נכון לעכשיו, כ־3,000 ספרים המייצגים את הטובים בכותרי רומניה ואת החשובים בסופריה, והוא מגדיל כל העת את אוספו זה.

בד בבד, המכון בתל אביב גם פועל כל העת ליצירתן ולביסוסן של שותפויות עם מוסדות דומים בישראל ועם הדמויות הבולטות ביותר בתחום התרבות הישראלית.

הכנס, הפרויקט האוצרותי והתערוכה "אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב", המוקדשים לקידום התרבות הרומנית ולמיעוט היהודי ברומניה, מזמנים הזדמנות פז לחילופי דעות בכל הנוגע לשימור תרבותך-שלך, חלוקתה ותפישתה בהתייחס לתרבות של זולתך.

בהרהרנו על הדינמיקה של יחסי רוב-מיעוט, אנחנו מבקשים ליידע, באמצעות הפרויקט האקדמי המשותף "אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב", את הציבור הישראלי לתרבות הרומנית ולנקודות ההשקפה בינה לבין התרבות היהודית הרומנית. מבחינה זו, שיתוף הפעולה בין אוניברסיטת בן-גוריון בנגב למכון הרומני לתרבות בתל אביב הוא בגדר מופת להעלאת על נס של החיים בכפיפה אחת של שתי התרבויות: זו הרומנית וזו היהודית.

ברצוננו לנצל את ההזדמנות הזאת כדי להודות לאוניברסיטת בן-גוריון בנגב, שלכל הדעות הוכיחה כי היא שותפה ראויה לאמון. ברכות חמות לפרופ' חיים מאור ולאנשיו, שהקדישו את זמנם, מאמציהם וכשרונם למימוש אירוע אקדמי יוצא דופן זה. כמו כן, תודתנו למשתתפים – כולם מומחים בעלי מוניטין בתחומי עיסוקם – שנענו ברצון להזמנתנו להעלות את תרומתם לכנס ולתערוכה.

ד"ר ג'ינה פאנה

מנהלת

המכון הרומני לתרבות בתל אביב

[/http://www.icr.ro/tel-aviv](http://www.icr.ro/tel-aviv)

עברית: איה ברזיר

מאמה ממליגה, טאטה פפנאש

מחשבות מקדימות לתערוכה אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב

חיים מאור

מה יודע ישראל, יליד הארץ, על רומניה, או על יהודים ממוצא רומני? אם הוא ניזון מסטיגמות סטריאוטיפיות ומבדיחות עדתיות, הוא יפטיר מן הסתם "רומני גנב!", או יעווה את פניו ויאמר דרך חיקוי מבודח "דא – דא – פצ'ה – פצ'ה". אם הוא גרגרן ותאב מאכלים אתניים הוא ייזכר באיקרה, בממליגה ובפפנאש. יש שיזכירו את החולצות הרקומות, את השטיחים והתחרות, את גילופי העץ וכלי הקרמיקה הדקורטיביים. אחרים יקשרו בין המוזיקה הרומנית העממית לבין מוזיקה חסידית או מוזיקה צוענית. יהיו שיספרו בעיניים בורקות כיצד הנסיך הרומני וְלֵאד צָאפָאש (Vlad Sepesh) שיפד את אויביו ושימש כאב-טיפוס לדמותו האימתנית של דרקולה, הארכי-ערפד מטרנסילבניה.

אני נזכר בביקורי הראשון ברומניה, בשנת 2007. צפיתי בטלוויזיה הרומנית, בתוכנית של שירי-עם, שבה הושמעו שיריו של המשורר והמלחין זאביידוק (Zavaiodoc), יליד 1896. הוא נולד בשם אחר, מרין טאודורסקו (Marin Teodorescu). את השם "זאביידוק" נתנו לו קציני צבא במהלך שירותו הצבאי, בשנים 1916-1918. פירוש השם הוא "קונדס". אכן, לשיר ששמעתי באותו שידור היה ניחוח ממזרי. הזמר הצעיר, לבוש כאיכר, שר שיר לסוסו על רקע תפאורה של גדת נחל ובתי כפר טיפוסיים. בשיר המהיר הזה מתנצל הרוכב בפני סוסו על כך שמאז שרכש אותו מעולם לא חבט בו. אולם עתה, כשהוא ממחר אל אהובתו המצפה לו, הוא נאלץ לורזו בעזרת השוט שבידו. "דיו דיו, סוסי, דהר במהירות אל בית אהובתי".¹ לרגע חלפו לעיניי תמונות ממופע של להקה קיבוצית, המבצעת שירים מראשית ההתיישבות או מן המופע

"איש חסיד היה". אותו ניחוח, אותה תמימות רומנטית ואותה אהבה לטבע, לאדמה, למקום.

אבל רומניה של שנת 2011 שונה מאוד מן הייצוג הטלוויזיוני של האיכר המזמר לסוסו ודוהר אל אהובתו. השינויים המואצים המתרחשים בה מדהירים – יש אומרים מדרדרים – אותה למחוזות אחרים, פחות תמימים ורומנטיים. היא הופכת ל"כל-מקום" או ל"אל-מקום" בתוך המערכת המערבית-הגלובלית. מאז המהפכה האנטי-קומוניסטית של שנת 1989, שהביאה לנפילתו של ניקולא צ'אוש'סקו ושנתה מהותית את פני השלטון, רומניה היא רפובליקה דמוקרטית. הצטרפותה של רומניה לאיחוד האירופי ולנאט"ו בשנת 2007 הגבירו עוד יותר את החדירה המסיבית של מאפייני הגלובליזציה המערבית לתחומה, עד כי אפשר לומר כי שינו את פניה לכלי היכר. בביקוריי ברומניה בשנים 2007 ו-2010 יכולתי לראות עין בעין את השינויים בחזות הרחובות העירוניים של בוקרשט: תנופת הפיתוח המואץ של רשת הכבישים הבין-עירוניים; צלחות הלווין העגולות; פרסומות ענק ל"קוקה קולה", "מקדונלד" ו"נייק".

גם באזורים הכפריים בחבלי ארץ מרוחקים מן הבירה, כמו מרמורש ובוקובינה, ניכר שינוי הפנים. חסידי הלוקאליות ודאי חוזים שחורות בהתבוננם במתרחש. מבחינתם, פנינה אמיתית של חיי כפר טרום תעשייתי הופכת לפנינה תיירותית, מלאכותית, עם צימרים מעוצבים, מופעי הווי מסוגננים וקניונים למכירת "אמנות עממית אותנטית", תוצרת מפעל מקומי. מצב עניינים זה, האם הוא חיובי או שלילי מבחינתה של רומניה? זו שאלה שאני יכול להפנות גם למגרש הביתי שלי בישראל. מכל מקום, ביחס לרומניה, מעמדת מתבונן מן הצד, אורח לרגע, אינני יכול לשפוט, או לבקר. אך בניגוד לעמדתי כשהשאלה חלה על המצב בישראל, אני יכול לציין כי שינוי הפנים ברומניה מרתק אותי.

כמו תמיד, בסיטואציות של אנתרופיה, האמנים מהווים מעין רשת של "חיישנים רגישים", הקולטים את תנודות האדמה והתודעה. הם "העיניים של המדינה", הופכים את התנודות שקלטו לעבודות אמנות, נותנים להן ביטוי גלוי או מוצפן.

בתערוכה "אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב" משתתפים עשרים אמנים רומנים עכשוויים. הם מציעים מגוון של תגובות ועמדות ביחס למצב החדש בארצם. בעבודותיהם יש התייחסות לסימנים שונים הקשורים לזהותם – הלאומית ו/או הגלובלית: זהות מטולטלת, מבולבלת, מבוהלת, מתוסכלת, מתגעגעת או ביקורתית. סימנים-סממנים אלה ניתנים למיון ולפירוק למספר היבטים:

1. נוף-מקום וסביבה – מתן ביטוי לשינויים שמתרחשים בנוף העירוני והכפרי ברומניה. (למשל, בעבודותיהם של טודור פריסקריו, תיאודור גראור או ניקו אילפובאנו).
2. בית – חפצים טעונים במשמעויות, בזיכרון, בנוסטלגיה וברגש; טבע דומם ותיאורי פנים בית ורהיטיו (למשל, בעבודותיהם של אלכסנדרו סרפים פוטקה, סטלה ליה או לילה פאסימה).
3. אדם ותודעה – דת ופולקלור (סימנים וסמלים דתיים, או סיפורי עם ומיתולוגיה מופיעים למשל בעבודותיהם של שטפן פלמוש וסורין אילפובאנו).
4. מבט רפלקסיבי על לאום והיסטוריה – טיפול מחודש בדימויים חזותיים בעלי משמעות, הלקוחים מן ההיסטוריה הרומנית, מתוך ביקורת או התנכרות, מתוך רצון לשינוי או מתוך רצון לשמר את מה שנותר עדיין מן המורשת; הרהור אוטופי, או ציני-אירוני, על אודות מאפייניו של "עולם מושלם" (למשל, בעבודותיהם של אירנה בוטיאה, קלאודיו סובניו, דן פרז'ובסקי, דרגוש ברלכו, מיקלוס אונקסן, ואסילה ראטה).

5 יחסי לאום-עולם – דיון מורכב במצבים של התבטלות עצמית בפני עולם הגמוני: אם בדרך של חיקוי והתמסרות להשפעתו של העולם ההגמוני; אם בדרך של הדגשת סמלים לוקליים (למשל, בעבודותיהם של זולטן בלה, פלורין צ'ולאקה, צ'יפריאן מורישן או אלכסנדרו סרפים פוטקה).

הקבוצה השנייה בתערוכה "אני רומני: ציר בוקרשט – תל אביב" מורכבת מאמנים ישראלים שעלו מרומניה ובעבודותיהם יש התייחסות גלויה או מוצפנת למולדתם, למורשתה, לתרבותה, לנופיה ולרוחה. יהודי רומניה החלו לעלות לארץ החל מן העשור השביעי של המאה ה־19. לקראת סופה של המאה הקימו עולי רומניה שני ישובים – ראש פינה וזיכרון יעקב. גלי העלייה המסיבית היו בשנים 1947-1952, 1958-1963, 1970-1985. העלייה הרומנית הוגדרה כ"עלייה שקטה" בהשוואה לעלויות אחרות. עולי רומניה התאקלמו בארץ והשתלבו מהר מאוד בתוך החברה הישראלית, בלי תביעות מן המדינה ובלי תמיכה משמעותית ממנה. גם הסטיגמה הסטריאוטיפית שדבקה בעולים הרומנים בשנות החמישים, לפיה הם תוארו כרוכלים רמאים וכגנבים, נותרה ברבות הימים חסרת אחיזה, מקור להומור ישראלי קל דעת, ללא כיסוי.²

הדור הראשון של האמנים הישראלים המשתתפים בתערוכה עלה לישראל מרומניה בשנות העשרים או הארבעים (ראובן רובין, מרסל ינקו, ז'אן דוד). האמנים הנמנים עם הדור השני של העולים מרומניה הגיעו לארץ כילדים או כבוגרים, משנות השישים עד שנות השמונים (אדוין סלומון, פיליפ רנצר, אריה ברקוביץ', דיגי דקל, יהודית מצקל, בלו סמיון פיינרו, נורה [אלאונורה] סטנשו). בני הדור השלישי נולדו בישראל להורים ילידי רומניה (איריס קובליו, אפי בן-דוד). אמני הדור הזה מתייחסים בעבודותיהם למורשת הרומנית כ"עולים לרגל" שמבקרים במחוזות העבר של הוריהם. האמנות שלהם היא בגדר מסע שורשים, חיבור מחודש לתמונת עבר גניאולוגית, שבאמצעותה ישלימו את התצרף

של זהותם. אמנים אחדים בחרו לא להשתתף בתערוכה, ונימקו זאת בכך שיצירתם אוניברסלית, או בין לאומית, ללא זיקה ישירה או עקיפה למולדת כלשהי. חלקם אף בחרו להתכחש למוצאם ולהעלימו מקורות-חייהם האמנותיים הרשמיים. מעניין לציין כי בדרך כלל יש לאמנים הללו מאפיינים של מהגרים, הבוחרים לחיות בין שני עולמות. לעתים הם חשים עצמם זרים בשני העולמות, לעתים הם נהנים משני העולמות.

*

אחד הנושאים המרכזיים המעסיקים אותי כחוקר וכאוצר של אמנות ישראלית, הוא מרחב ההשפעה של ארץ מוצאם של האמנים הישראלים על עבודתם, וכן הדיאלוג המתקיים בין תרבויות.

החברה בישראל מתאפיינת ברב גוניות ייחודית בשל הריבוי האתני-תרבותי של אזרחיה היהודיים, שנשתמר למרות הניסיון "מלמעלה" לאחדו ל"ישראליות" תחת מטריית "כור ההיתוך" בשנות החמישים. תמהיל זה אינו דומה לתמהילים של מדינות שבהן חיים מהגרים או מיעוטים (כמו, למשל, ארצות הברית או רומניה). ייחודיותו בכך שהיהדות היא השורש המהותי וחוט השני המקשר בין הקבוצות השונות (להוציא כמובן את הקבוצות אשר חיות בישראל ואינן יהודיות). רומניה אינה ארץ קולטת עליה ולכן השורשים שם הם ממין אחר.

מעניין לבדוק את המרחב והדיאלוג ביחס לקבוצות השונות של האמנים: עולים שעלו לישראל כאמנים "בשלים"; אמנים שהגיעו ארצה בילדותם; אמנים שנולדו בישראל להורים-מהגרים וספגו את שפת אמם בביתם; אמנים מקומיים, שרקמו יחסים עם קודים תרבותיים זרים. נושא זה נחקר והוצג בישראל בהקשר לתרבויות של מדינות לאום כמו ארה"ב, אנגליה, צרפת, גרמניה, איטליה, רוסיה ויפן. בעשור האחרון, במסגרת מחקריי ובמסגרת תערוכות שאצרתי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, הרחבתי את מעגל ההתייחסות לעבר ארצות ומקורות השראה שלא נחקרו

כלל, או שהחקירה בעניינם לא מוצתה, כגון: אמנות מברה"מ לשעבר [תערוכת "קוסמופּוֹלִיט" ("CosmopolImmigrant"), 2004], מוטיבים של רקמה פלשתינית ["פסטין" ("Fasatin") ו-"רֶקְמוֹת" ("Embroideries"), 2007] ואמנות פולנית [תערוכת "סובנירים" ("Souvenirs"), 2008]. התערוכה "אני רומני" ממשיכה את הקו האוצרותי הזה ובודקת את הקשר בין בוקרשט לבין תל אביב. זהו נושא שכמעט לא נחקר ולא הוצג בהרחבה.

*

אני נמשך לנושא ההגירה. תולדות חייהם ואישיותם של מהגרים משתרעים על פני שני עולמות או יותר. אני מכיר את המצב הזה מקרוב, הוכי היו כאלה.

המהגר, בעקבות מהלך חייו, משקיף על החיים דרך עדשות "מולטי-פוקאל", לראייה מטווח קצר, בינוני וארוך. בדרך זו יכול מבטו להכיל שפת אם ושפת אב; שפת עבר ושפת הווה; שפת שליט ושפת נשלט; שפת מדכא ושפת מדוכא; שפה חיה ושפה מתה; שפה נפתחת ושפה נשכחת; שפה מגומגמת ושפה מתורגמת; שפה יפה ושפה רפה; שפה משובשת ושפה מדויקת; שפה ראשונית ושפה בסיסית; שפה קלה ושפה קשה; שפת מחשבות ושפת מעשים; שפה רדודה ושפת מעמקים; שפת צחוק ושפת תוגה; שפת אהבים ושפת קשיים; שפת שלוה ושפת מריבה; שפת קללות ושפת נימוסים; שפת לב ושפת בטן; שפה מפה ושפה משם. הבליל הזה מוליד שפת כלאיים חדשה – שפת המהגרים.

*

התבוננות במרכיבי תודעה רומניים, כפי שהם מיוצגים באמצעים חזותיים בסצנה האמנותית הישראלית, תאבחן התייחסות גלויה או מוצפנת להיבטים הבאים:

1. היסטוריה לאומית קולקטיבית ונרטיב אישי ומשפחתי – זיכרון של אירוע היסטורי לאומי או משפחתי (למשל, בעבודותיהם של מרסל ינקו או אריקה וייס־שוויגר); עיסוק בזיכרונות או בחוויות חיוביות או בטרומות; רפלקסיה: געגועים/ סיוטים/ ביקורת וזרות של מהגר (דב הלר, פיליפ רנצר, דיגי דקל, איריס קובליו, דינו מנדראה, סשה סרבר); שימוש בשפה הרומנית או בשתי השפות, עברית ורומנית (פיליפ רנצר, נורה (אלאונורה) סטנשו, איריס קובליו); זיקה לנוף, סביבה, חיות, צמחיה ופרחים (ראובן רובין, יעקב איזנשר, אדווין סלומון, נורה (אלאונורה) סטנשו, רות אורן, ליאנה סקסונה הורודי).
2. פולקלור ותרבות מקומית – אזכורים, ציטוטים והשפעות מן האמנויות השונות ברומניה (ספרות, שירה ותיאטרון; מוזיקה ומחול עממי; אריגה ורקמה; פיסול, ציור ואדריכלות) כמו גם התייחסות למאכלים ולמשקאות רומניים (אפי בן־דוד, אריה ברקוביץ, וילהלמינה סוקול, בלו סמיון פיינרו); התייחסות לסיפורי עם ואגדות או מיתולוגיות (איריס קובליו).

*

כאשר מדברים על אמנים רומנים ועל השפעתה של התרבות הרומנית המודרנית מבזיקים בתודעה שני שמות: קונסטנטין ברנקוזי ויוג'ין יונסקו. שניהם חרגו מן המגרש הלאומי והפכו למורי דרך בינלאומיים. רוחם מרחפת ונוכחת גם בתערוכה זו, בעבודותיהם של האמנים בשתי הקבוצות. ברנקוזי, אישיותו, השקפת עולמו ועבודות מפתח שלו – השפיעו על אמנים ישראלים רבים (גם כאלה שאינם ממוצא רומני), החל ביצחק דנציגר, קוסו אלול ודב פייגין וכלה ביעקב דורצ'ין ופיליפ רנצר. דימויי מפתח (כמו הצורה המודולרית של העמוד האינסופי) מהדהדים ומצוטטים בעבודות רבות בתערוכה זו. רוחות המחאה והאבסורד

במחזותיו של יונסקו (מהזמרת בעלת הקרחת ועד הקרנפים) מפעפעות אל תוך עבודות בתערוכה – החל בדימויים מטפוריים של התקרנפות, התבהמות, ניכור וחרדה וכלה בסצנות של אבסורד ובהצבות של חפצים נוסטלגיים, יום יומיים, ההופכים למאיימים או למאוימים.

*

ברנקוזי ויונסקו הם דוגמה ומופת לאמנים שיצירתם "אוניברסאלית", אך מקורותיה ויסודותיה נטועים בחומרים הבסיסיים ביותר של המקום והזמן שבהם פעלו.

בשנת 2007, בשווייץ לישראל מן הביקור ברומניה, הבאתי עמי שטיחים עם מוטיבים מסורתיים שנארגו על נול בידיה של אישה מאחד הכפרים במאראמורש. חברי, אמן בדווי, ראה את השטיחים בביתי וציין בפניי כי לא ידע שיש לי עבודות אתניות בדווי. גיליתי לו כי הן מרומניה...

בביקור נוסף ברומניה, בשנת 2010, נפגשתי עם אוצר בעל גלריה בבוקרשט. ליד כורסתו הבחנתי בשטיח יפהפה שדמה לאלה שרכשתי במאראמורש. שאלתי את האוצר באיזה כפר ברומניה הוא רכש את השטיח. להפתעתי, הוא השיב לי כי השטיח ניתן לו במתנה על ידי חבר מאורוגוואי...

באחד מביקוריה בסטודיו שלי, הבחינה חברה ישראלית ממוצא רומני בעבודת רקמה שקיבלתי מחברים ממוצא פולני. היא ביקשה לקחת את הרקמה לביתה, כיוון שהיא מזכירה לה את הרקמות של דודותיה בכפר ברומניה.

שלושת האירועים הללו המחישו לי כיצד קצוויי תבל מתקרבים זה אל זה בתוך המרחב האמנותי. כאשר מדובר ביצירות אמנות או אומנות אישית, ייחודית לזמן ולמקום כלשהו, אין זה משנה אם אתה בדווי, אורוגוואי, רומני, פולני או ישראלי – בסופו של דבר, בתת ההכרה שלך

או בחושים מחודדים תזוהה בה משהו שיזכיר לך את הבית שלך, גם אם מקורו בבית של האחר. הפסיכולוג האמריקאי קרל רוג'רס ניסח זאת כך: "האישי ביותר הוא הכללי ביותר".

זוהי אולי הסיבה העיקרית לכך שאני מוצא בעבודותיהם של האמנים הרומנים שבתערוכה משהו מהבית שלי, למרות שמשפחתי לא הגיעה ארצה מרומניה.

האם ניתן כיום להגדיר באופן חד משמעי מיהו אמן רומני "אמיתי"? האם מי שנשאר נאמן לכפר הקטן במולדתו ולאמנות הנוצרת ומועברת כתורה שבעל פה מרב-אמן, בעל-מלאכה אחד למשנהו? (ראו, למשל, את מציבות העץ הצבעוניות הנפלאות, המבוססות על מוטיבים מסורתיים, שגילף יואן סטאן פטראש [Pătraș] ב"בית הקברות העליון" בעיירה ספינצ'ה [Săpânța] שבמחוז מאראמוֹרֶש [Maramureș] ועתה ממשיך את דרכו שולייתו דומיטְרו פופ [Dumitru Pop]). או אולי "אמיתי" הוא מי שפרץ את הגבולות המקומיים, התחבר אל שדה האמנות הגלובלי והפך ל"אזרח העולם", הנווד עם מזוודתו, מחשבו האישי ותקליטוריו מתערוכת אמנות אחת לאחרת? ברומניה של שנת 2011 לא ניתן להשיב תשובה אחת לשאלה זו. עם זאת, כינוסם של ארבעים אמנים בתערוכה זו מאפשרת להתרשם מריבוי הפנים של הרומנים שחיים, או חיו ב"רומניה-רבת" (כולל רומנים דוברי גרמנית והונגרית שזהותם "מורכבת", על פי הגדרתם-הם) או מרומנים שהיגרו לבריטניה, אירלנד, ארצות הברית וישראל. ריבוי פנים זה מרתק אותי הרבה יותר מן האמנות השבלונית, המיוצרת ב"חרושת התרבות הגלובלית".

1 תודה לנורה סטנשו על המידע על אודות היוצר ועל תרגום השיר מרומנית לעברית.

2 תודה לפרופ' גבריאל גורמן על הרצאתו בנושא זה בפני הסטודנטים בקורס אוצרות שאני מנחה.

שפת אמי חנה

בעקבות ערב קריאה של המשוררת אנה בלנדיאנה בחיפה

משה יצחקי

כֹּרֶה בְּמִנְהָרוֹת הַשְּׂכָחָה
לְמִצָּא שְׂרִידֵי שִׁפְתֵי אִם שְׁנַעֲטָהּ
תְּכַרִּיכִים וּפִיָּה נִמְלֵא עָפָר.
אֶבֶל תְּנוּעוֹת שְׁפָתֶיהָ הָאֲחֵרוֹנוֹת
מִפְלֵלָת בְּלִי קוֹל, מִרְחִיבוֹת עֶבֶשׁוּ
סִדְקִים וְאַפְשָׁר לְחוֹשׁ בְּרַעַשׁ אֲדָמָה
מִתְקַרֵּב, אוֹלֵי אֶפְלוּ בְּתוֹזוֹת יִבְשׁוֹת
לְקִרְאָת שֶׁבֶר שְׁבִתוֹכּוֹ וּמַעֲלִיו
יִנְדְּדוּ חִלּוּמוֹת וּמַלִּים מִמּוֹלֶדֶתָן
יִקְנְנוּ בִּי לַעֲת אֲבִיב וִידְגָּרוּ
בִּיפִי נּוֹצוֹתֶיהֶן בְּצִפּוֹרִים נְדִירוֹת.
אֲנִי מְנִיחַ תְּמוּכוֹת בְּדִפְנוֹת
שֶׁלֹא תִקְרַס הָאֲדָמָה מֵעָלִי
וְתִשָּׂאב אֵלֶיהָ אֶת הַשָּׁמַיִם
מִצָּהָלוֹת הַשְּׂמָחָה עַל כָּל
נְבִיעֵת זָכְרוֹן, לִפְתָּע גִּיזוֹר
בּוֹקֵעַ מַעוֹרְקֵי אֶהָבָה שֶׁקָּפְאוּ
וְאֵין יֶלֶד שִׁינִיחַ אֶצְבַּע עַל הַחֹר שֶׁבִּסְכָּר

איברהים הקטן

משה יצחקי

בגיל שנתים או שלוש כבר הייתי איברהים, רואים את זה טוב בתצלומים
ישנים, במיוחד בזה של פורים. הורי שעלו בחומה אחרי מלחמת העולם
השנייה והעצמאות בישראל, כמו החלוצים לפניהם, כשחשבו על דמות עברי,
הם ראו ערבי. אמרו שאני סברה, ילד הארץ, חכי טוב בפורים שאני להתחפש
לאיברהים. שאלתי מה זה סברס, ענו לי זה הרבה איברהים מחפשים.
מצאו צלם, פוטו דוד, בא למעברה בין עצי הזית, הכניס ראש לשוול שחר,
אמר לחיך, לחץ, יצא קליק. צ'ה פרומוס יסטה קופילו*, היטה אמי
מתמוגגת, ואבי מבליח חיוך נדיר: ספרשיטו לומי, מוישה קה און ארב,
אין ספרשיט א ו סה פייה ציגאן.** וכך בלי דעת, תקנו הורי מה שאברם
אבינו קלל עם הגר. ובתצלום שחר לבן, גלביה כפייה ועקל ילד עברי בלבוש
ישמעאל. אולי האמינו שפך יבוא לציון גואל, יהודים יתלבשו כערבים
וערבים כיהודים. אחר כך ההיסטוריה ידועה פחות או יותר, בעקר הדם
לא יודע ערבי לא יודע יהודי, מתערבב וצועק מן האדמה. הילד ההוא איננו,
הורי גם הם כבר אינם, אבל בפניו של איברהים בתצלום, מלח הארץ
פלסטינה אני, נבטת עדן תקוה ומתעקל בה הזמן בסימן
שאלה

* איזה ילד יפה

** סוף העולם, משה כמו ערבי, בסוף עוד יהיה צועני.

חוזר אל שפת אמי

משה יצחקי

אָני חוֹזֵר לְאַלֶּף תְּשֻׁעַ מֵאוֹת חֲמִישִׁים וְשֵׁשׁ מִבְּצַע קֶדֶשׁ. צָבֹר,
עֲבָרִי בֶן חֲמֵשׁ לְמִקְרָא, בְּמַעֲבָרָה שׁוֹמְעִים אֲבָרָהִים אֶל אֹן טְבֵּעָה,
צוּמַחַת לִי שָׁפָה, מִשְׁחַתֶּת מוֹל נִמְלֵ חִיפָה. מֵאָז לְרִגְלֵי הָהָר הַתַּחֲלָתִי
לְבָנוֹת חוֹמָה בְּצוּרָה וּמִגְדָּל שְׁמִירָה כְּנֶגֶד שֹׁפֵת צֶאֱצָאִי אֲטִילָה הַהוֹנִי,
שֶׁהָעֵלֹ אָבִי וְאִמִּי בְּאַנְיָה קוֹנְסְטַנְצָה עַל מֵים רַבִּים.
בֶּן שְׁמוֹנֶה שְׁנֵי שָׁפָתִי, לְשׁוֹנִם עֲטָפָתִי, טְמִנְתִּי, הַחֲבָאֲתִי, עֵמֶק בְּמִרְתָּף
נְעֻלָּתִי, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ בּוֹשׁוֹת, (אָבִי פֶרַעֲנֵק חֲצִי טוֹרְקִי חֲצִי יוֹנִי, אִיךְ שְׁאוּמְרִים,
סִפְרֵי טְהוֹר, זִרְקָתִי בְּרִישׁ לְשׁוֹנִית בְּשִׁקְרָאוֹ לִי רוֹמְנִי) שְׁלֹא תַעֲשֶׂה לִי בּוֹשׁוֹת
רַק שְׁלֹא תַחֲשֹׁף קְלוֹנִי, רוֹמְנִי-הוֹנִי בְּשָׂדוֹת יְפִי הַבְּלוּרִית, יִבְלִית בְּשָׂדֶה הָעֲבָרִית.
כֶּךָ עֲבַרְתִּי גִיל מִצְוֹת וְחָפָה. אֲבָל מֵאַרְבָּעִים לְחֻכְמָה נִמְלָטָה מִשָּׁם, מִדֵּי פַעַם,
מִלָּה, צָלִיל, תְּמוּנָה. וּמִחֲדָשׁ הֵייתִי צְרִיךְ לְהִקִּים חוֹמָה. אֲבָל אֶתְמוֹל בְּשִׁרְאִיתִי
אֶקְוֶל שֶׁל יִלְדָה רוֹמְנִיָה קִטְנָה, עַל אֲרִיזוֹת תְּרוּפָה, פִּיהָ הַמְּתוֹק פְּעוֹר בְּאוֹמֶרֶת:
מֵאֲמַע-טֹאטֶע נױ שְׁמִשְׁמָעוּ אִמָּא-אָבֹא אֵינִם, כְּמוֹ צִנְחָה טַפַּת מֵיִם עַל קוֹץ מִדְּבָרִי,
סָגוֹר חֲמִשִּׁים חֲרָפִים. עֲכָשׁוּ עוֹד אֲרַבֵּעַ לְשָׁשִׁים, בְּיוֹם שָׂרְבִי נִפְתַּח לוֹ פֶּרֶחַ רוֹמְנִי,
כְּמוֹ הִנְצוּ אִירִיסִים בְּמִכְחוּלוֹ שֶׁל נָאן גוֹר, כְּמוֹ הוֹפִיעָה קֶשֶׁת בְּעֵנָן בֵּין טְפוֹת הַגֶּשֶׁם,
וְרַעַשׁ אֲדָמָה הִפִּיל אֶת אֲבִנֵי הַחוֹמָה וְנִפְרָץ הַמִּרְתָּף, נִבְקַע הַסֶּכֶר גָּאֲתָה שִׁפְתָּה שֶׁל אִמִּי,
שֶׁעָלְתָה בְּדִמְעָה וְאַחֲזָה בְּגִרוֹנִי וְכְמוֹ נֶעַר שֶׁעוֹלָה לְתוֹרָה, הוֹדִיתִי שֶׁהִבִּיאֹנִי
לְחַשְׁתִּי. מֵאֲמַע, טֹאטֶע סִלְחוּ לִי, אָנִי הֵייתִי הַהוֹנִי.

מיקלוס אֹנוֹקְסָאן: מנוחת העשבים

מיקלוס אֹנוֹקְסָאן מנציח בתצלומיו ערימת קש, הדומה לערימות החציר הרבות הנערמות בשדות הכפרים הרומנים. אולם הערימה הזו ניצבת בלב בית קברות (יהודי) עתיק, לצד מציבות אבן, שפרטי הנפטרים החקוקים עליהן דהו ברובם. הכתובת המופיעה על ערימת הקש, שחור על גבי לבן, מזכירה את הכתובות המופיעות על גבי קברים – "כאן נח הדשא" (Here Rests the Grass) בצירוף תאריך "לידתו" (מרץ 2008) ו"מותו" (יוני 2008). בית הקברות מכוסה בחלקו בשלג מלבין. לתצלום יש אופי פסטורלי ורומנטי, אך הוא מטמיע בחובו גם שאלות על אודות זיכרון ושכחה, הנצחה והדחקה. האם בחירתו של מיקלוס אֹנוֹקְסָאן בבית קברות יהודי ברומניה היא משמעותית? האם ערימת הקש היבשה בלב בית הקברות רומזת על "ממנטו מורי" ("זכור את יום המוות") ו-"ואניטאס" ("הבל הבלים הכול הבל")? האם היא מתקשרת למסר המוסרי הנוקב, שבפאנל המרכזי בטרפיטכון של הירונימוס בוש, עגלת הקש, 1485-1490? התצלום שותק. ממש כמו שלוות המוות בבית הקברות.

מיקלוס אֹנוֹקְסָאן [Miklos Onucsan] נולד בשנת 1952 ב'גהרלה' [Gherla], רומניה.

1979 – סיים את לימודיו במכון לאמנות יפה "איון אנדריסקו" בקלוז'נאפוקה, רומניה.

חי ועובד באורדאה [Oradea], רומניה.

ליעד גרוס

מיקלוס אונקסאן, כאן נח הדשא, 2004-2009, תצלום צבע, 100x120, באדיבוה
 האמן וגלריה פלאן בי, קלוז' ברלין
 Miklos Onucsan, Here Rests the Grass, 2004-2009, color photograph,
 100x120, courtesy of the artist and Gallery Plan B, Cluj/Berlin

רות אורן: חורבות ביפו, גרפיטי בבוקרשט

מראשית דרכה כצלמת התמקדה ד"ר רות אורן בדימויים של נוף עירוני, שנראה בדרך כלל נטוש, או נתון בתהליכי שינוי. חלק ניכר ממשיכתה למראות אלה קשור לזיכרונותיה מבוקרשט, העיר שבה נולדה. לאחרונה שבה לבוקרשט והחלה מתחקה אחר נופי ילדותה. תצלומיה של ד"ר אורן מייצרים נקודת מפגש בין שני עולמות: רומניה – ארץ מולדתה וילדותה, וישראל – אשר בה התפתחה כאמנית וכאינטלקטואלית. שתי נקודות הזמן השונות מחברות את סיפורי העבר, העולים מהמרחבים העירוניים של יפו ושל בוקרשט, מצרפות את עולם העבר והעולם המודרני, העכשווי. החיבור קורם עור וגידים במפגשים החזותיים שבין חנות תפירה, או בית ילדותה של ד"ר אורן, ובין גרפיטי, שרוסס בעוז על קירות עירוניים, וכרוזת אופנה בינלאומיות.

רות אורן [Ruth Oren] נולדה בשנת 1949 בבוקרשט, רומניה, עלתה לישראל בשנת 1961. בשנים 1974–1970 למדה באוניברסיטת חיפה ספרות עברית ובלשנות (לתואר ראשון), ותולדות התיאטרון באוניברסיטה העברית. חיה ועובדת בחיפה.

לילך באומר

רוח אורן, רחוב ראדו דה לה אפומצי 4, בוקרשט. כאן נולדתי, 2010, תצלום צבע, 30x40, אוסף האמנית

Ruth Oren, Radu de la Afumați street, Bucharest. Here I was born, 2010, color photograph, 30x40, artist's collection

יעקב איזנשר: מראות בכפר

שני חיתוכי העץ מעיזבוננו של יעקב איזנשר שייכים לסדרת עבודות שיצר ברומניה, טרם עלייתו לישראל, ובהם התרשמויותיו ממראות כפר ודיוקנאות של בעלי מלאכה שונים. לאחר עלייתו לישראל, הרבה איזנשר לצייר את נופי הארץ ובלט בייחודו האמנותי בסגנון גיאומטרי-קוביסטי ובמשטחי צבע רבי חיות. בשנת 1954 הוציא לאור חיתוכי עץ צבעוניים בשם "יפה נוף ישראל". פעלו האמנותי לא זכה להכרה רבה בתודעה הישראלית.

יעקב איזנשר [Yaacov Eisenscher] נולד בשנת 1896 בסטורח'ינץ, בוקובינה.

1930-1926 – התגורר בווינה ולמד באקדמיה לציור במקום. 1930-1935 – התגורר בפריס.

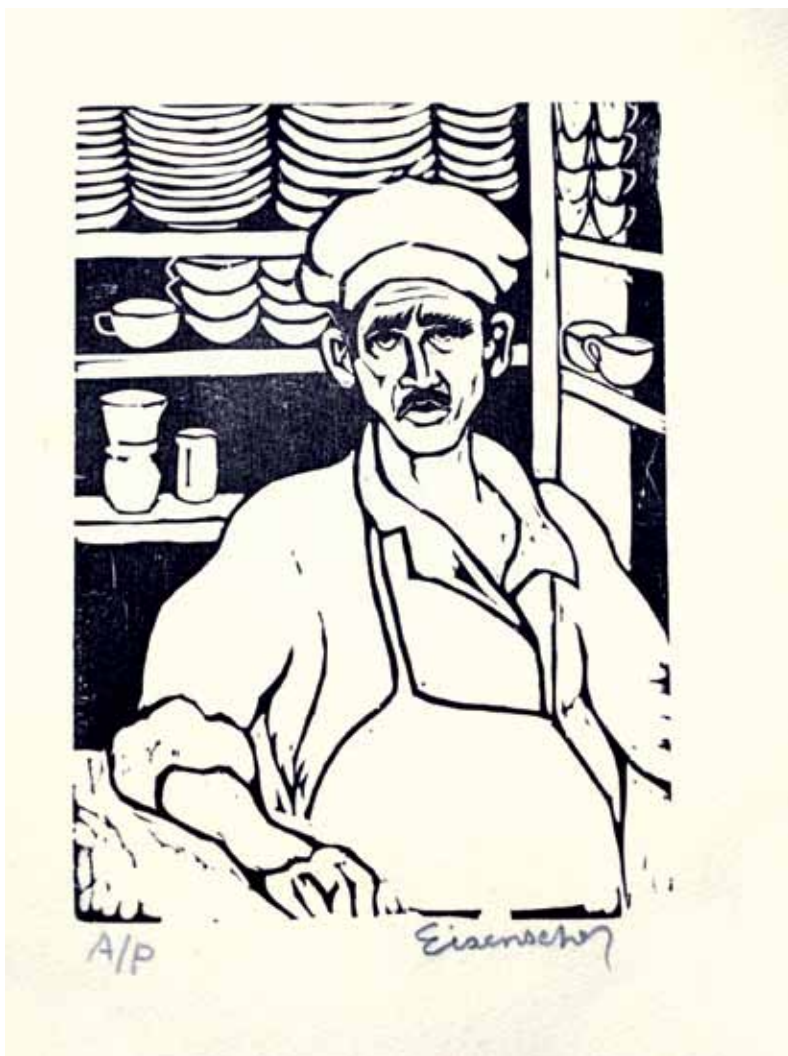
1935 – עלה לישראל. במשך 15 שנים לימד באקדמיה לאמנות ולעיצוב "בצלאל" בירושלים.

בשנת 1947 זכה בפרס דיזנגוף וב־1958 בפרס עיריית חיפה. איזנשר הציג תערוכות יחיד ברחבי

הארץ והשתתף ב־1953 בביאנלה של סאן פאולו וב־1957 בביאנלה של ונציה. הוא נפטר ערירי

בשנת 1980.

חיים מאור

יעקב איזנשר, אופה, 1922, חיתוך עץ, 34x24, אוסף גלריה טובה אוסמן
 Yaacov Eisenscher, Baker, 1922, woodcut, 34X24, Tova Osman Art
 Gallery's collection

ניקו אילפובאנו: רומניה בדרכים

"ניקו אילפובאנו הוא יוצא מן הכלל", כתב האמן הרומני, קוזמין מולדובן (Cosmin Moldovan) בשנת 2006 על יכולתו האמנותית של הצלם הרומני ניקו אילפובאנו. לדבריו, אילפובאנו בחר להתמקד דווקא בצילומים של נוף מולדתו, סוגה שנחשבת כיום ל"נחותה" באמנות הצילום הרומנית. חלק מסדרת העבודות החדשות, המוצגת בתערוכה, צולמו על ידי האמן במהלך נסיעות בדרכים צדדיות, המובילות אל כפרים קטנים ונידחים ברומניה. אילפובאנו פגש את האנשים הפשוטים המתגוררים באזורים הללו והקשיב לסיפורי חייהם. הצילומים המבוימים מנציחים את תושבי הכפרים וקורותיהם ומייצגים את הרוח הרומנית הבסיסית ביותר, על שורשיה ומהותה.

ניקו אילפובאנו [Nicu Ilfoveanu] נולד בשנת 1975 בפיטשטי [Pitesti], רומניה. בשנת 2001 סיים את לימודיו במחלקה לצילום ווידיאו באוניברסיטה הלאומית לאמנות יפה בבוקרשט. חי ועובד בבוקרשט.

חגית ברנשטיין

ניקו אילפובאנו, ולריקה, 2010, דיגיגרפיה על נייר משי, 70x90, אוסף האמן
 Nicu Ilfoveanu, Valerică, 2010, digigraphie on fine art smooth
 paper, 70x90, artist's collection

סורין אילפובאנו: מיתוסים רומנים

בעבודותיו של סורין אילפובאנו קיים עיסוק נרחב בנושאים דתיים ומיסטיים, תוך שימוש בסימבוליזם המנוסח בפשטות קווית, מסוגגנת. עבודותיו מנסות לחקור לעומק את משמעותו של הקיום האנושי, תוך יצירת זמן ומרחב בין־תרבותיים. הדמויות המתוארות בעבודות נעות בטווח שבין מסורת לבין אקזוטיקה. בעוד האישיה מסמלת אהבה, מסתורין ונצחיות, עתידו של הגבר קשור לשורשיו־חלציו. אילפובאנו משתמש במנעד צבעוני צר וסימבולי: שחור, לבן, צהוב ואדום. לצבע הצהוב, בדומה לרקע של עלי זהב באיקונות מסורתיות, יש מקום מרכזי בעבודות של אילפובאנו. הוא תורם לאווירה המיסטית ולממד הקדושה, המרחפת על פני עבודותיו. גם בעלי החיים בציורים מייצגים תכונות אנושיות, כשם שהם מעלים על הדעת מיתוסים נוצרים ורומנים, או מיתוסים קלאסיים אודות אירופה (שור) ויצורי כלאיים שונים.

סורין אילפובאנו [Sorin Ilfoveanu] נולד בשנת 1946 בעיר Campulung-Muscel, רומניה. בשנת 1970 סיים לימודי ציור וגרפיקה באוניברסיטה לאמנות יפה בבוקרשט. כיום, חי ועובד בבוקרשט.

חגית ברנשטיין

סורין אילפובאנו, סטרנאליה, 2003, צבעי אקריליק על בד, 180x145, אוסף האמן
Sorin Ilfoveanu, Saturnalia, 2003, acrylic on canvas, 180x145,
artist's collection

אִירֵנָה בּוּטָאָה: מהפּיכה רומנית – טייק 2

אִירֵנָה בּוּטָאָה חוותה על בשרה את המהפכה הרומנית, שהתרחשה בדצמבר 1989. בעבודת המיצב שלה *אודישנים למהפכה* שבה האמנית למאורע ההיסטורי. היא מקרינה במיצב מבזקי חדשות, ששודרו מאולפני הטלוויזיה הרומנית, ותצלומי וידאו ביתי מימי המהפכה.* מולם היא מעלה על המסך מונטאז', שבו צילמה סטודנטים אמריקאים הנבחרים במעין "אודישן", שבו עליהם לשחזר בצורת משחק את מאורעות המהפכה. בעבודתה מבקשת האמנית לשוב ולחקור את העבר המשותף לה ולמולדתה, מתוך פרספקטיבה של 16 שנים. בוטאה מופיעה במיצב לפרקים, מדריכה את הסטודנטים כיצד לגלם את תפקיד המהפכנים. קשיי הביצוע של הסטודנטים יוצרים מצבים אבסורדיים ומשעשעים ובדרכם מסייעים לאמנית להתמודד באופן מרוחק וביקורתי יותר עם עברה הכואב. כמו כן הם מחדדים את הבנתנו בדבר הקושי הרב לקרוא מחדש את ההיסטוריה.

אִירֵנָה בּוּטָאָה [Irina Botea] נולדה בשנת 1970 בפלויסטי (Ploiești), רומניה. רוב חייה גרה בבוקרשט. זה שש שנים היא חיה ועובדת בארה"ב, בה סיימה את לימודי התואר השני באמנות ב-2006, במכון לאמנות של שיקגו.

* באדיבות הארון פארוקי [Harun Farocki] ואנדרֵי אוֹזֵיקָה (Andrei Ujica), 2006.

אבי א. שומך

אִירֵנָה בּוֹטֵאָה, אודישנים למהפיכה, וידאו וסרט 16 מ"מ, 23 דקות, 2006
 Irina Botea, Auditions for a Revolution, video and 16mm film
 transfer, 23 min, 2006

דָּרְגוּשׁ בּוּרְלָכּוּ: לַהֲבִין אֶת הַהִיסְטוֹרִיָּה

ציוריו של דרגוש בורלכו המוצגים בתערוכה עוסקים ברובם במי שכיחן בעבר כמנהיג הקומוניסטי ברומניה, ניקולא צ'אוצ'סקו (Nicolae Ceaușescu). בציורים הלְקוּחִים מן הסדרה *להבין את ההיסטוריה* (*Understanding History*), מוצג המנהיג לשעבר ברגעי הפנאי שלו, ב"פורמט" קטן, כאחד האדם העוסק בתחביביו, זאת בניגוד לכרזות התעמולה גדולות הממדים ולאישיותו הציבורית המאיימת.

בורלכו הצהיר בראיון כי נושא הסדרה החל "מתוך הצורך לזכור את העבר הקרוב ולהשיג באופן סמוי קישורים אל ההווה, בכדי להבין את העתיד". ציר נוסף, היוצר פרודיזאציה של העבר בהשוואה להווה, הוא פסלים חיים (*Living Statues*) מתוך הסדרה רגעים (*Moments*) – שבו מוצגים סמלי התעמולה הקומוניסטית לאור החיים העכשוויים ברומניה.

דרגוש בורלכו [Dragoș Burlacu] נולד בשנת 1978 בבכאו [Bacău] שבמולדביה. בין השנים 1997 ל־2007 למד בבית הספר הלאומי לאמנויות בבוקרשט. משנת 2008 חי ועובד בבכאו.

מעייין רובינוביץ ואיריס טרסמן

דְּרָגוּשׁ בּוּרְלָקוּ, פְּסֵלִים חַיִּים, 2010, שֶׁמֶן עַל בּוֹד, 120x90, אוֹסֵף הָאָמֵן
Dragoș Burlacu, Living Statues, 2010, oil on canvas, 120x90,
artist's collection

זולטן בֶּלָה: האם אין חדש תחת השמש?

הנושא המרכזי בעבודותיו של זולטן בלה הוא פער הדורות והשתנות המשמעות לאורך הזמן. דברים שהיו חשובים בדור אחד מאבדים את משמעותם ואת חשיבותם בדור אחר ומתפוגגים. בציור אחד מתאר בלה את אחותו, לבושה במדי תנועת הנוער, מתכוננת בדמותה שבמראה. הדגל הרומני ודיוקנו של צ'אוצ'סקו משתקפים במראה במהופך. החגורה הייצוגית של תנועת הנוער מוצגת בסמוך לציור, כשהיא שמורה/מוקפאת בתוך קוביית פלסטיק שקופה המונחת על גבי מדף, כמו מוצר צריכה או חפץ־זיכרון מקודש. בציור שני מתאר האמן את בנו הצעיר הניצב ליד הטלוויזיה, אחוז בבובה של גיבורת־על אמריקאית, תוצר ההשפעה המואצת של הגלובליזציה על רומניה. במדף שלצד הציור הזה מוצבת קוביית פלסטיק הכולאת בתוכה קלף משחק שבו נראה איכר בלבוש רומני מסורתי, עדות למציאות ששייכת לדור הקודם.

זולטן בלה [Zoltan Bela] נולד בשנת 1977 בטרגו־מוראש [Targu Mures], רומניה. בשנת 2001 סיים את לימודיו באוניברסיטה לאמנות ולעיצוב במחלקה לציור בעיר קלז' [Cluj Napoca]. חי ועובד בבוקרשט.

דפנה בלום

זולטן בֶּלָה, סופר-אמא, 2009, שמן על בד, 150x110, אוסף האמן

Zoltan Bela, Supermom, 2009, oil on canvas, 150x110, artist's collection

אפי בן-דוד: רוקדת עם רומנים

עבודת הווידאו של אפי בן-דוד נקראת קודרונסק [Codrunese] – כשמו של ריקוד-עם רומני. בווידאו, משנת 2008, מתוארים שלבי המסע התודעתי של האמנית המנסה להתחבר אל המורשת הרומנית של משפחתה: היא מכינה ריבת תות שדה כמו שהכינו אותה בכפר; היא לומדת לרקוד קודרונסק ואף מדריכה את בן זוגה ואת הוריה בביצוע הריקוד; היא לומדת שיר-עם רומני ושרה אותו באוזני עובדים זרים בדרום תל אביב, לבושה בבגד רומני מסורתי שתפרה בעצמה. הפעולות הללו – לעיתים גולמניות ומלאכותיות, לעתים מצחיקות ומכמירות לב – מבליטות את הקשרים הסמויים בין "החווייה הישראלית" ובין מקורותיה ממזרח אירופה. מחול רומני בתלבושת מסורתית מזכיר, למשל, אירוע בחג השבועות בקיבוץ של פעם.

אפי בן-דוד [Efi Ben-David] נולדה בשנת 1979 ברמלה. 2004 – בוגרת תואר ראשון באקדמיה לאמנות ולעיצוב "בצלאל" בירושלים. 2006 – בוגרת סדנה שנתית לאמנות המיצג בהנחיית תמר רבן.

2010–2006 – חברה ב"אנסמבל 209" ב"במת מיצג". חיה ועובדת בתל אביב ובגני תקווה.

רחל מוסצ'ס דיין

אפי בן-דוד, קודרונסק, 2008, מיצב וידאו, אוסף האמנית

ויקטור בראונר: חתול אנושי

מגיל צעיר גילה ויקטור בראונר, בן למשפחה יהודית מרומניה, עניין בספיריטואליזם וזואולוגיה. משנות העשרים של המאה העשרים ואילך הוא פעל כחלק מן הזרם הסוריאליסטי. בציוריו תאר בראונר גוף אנושי, חייתי או מכני, שעבר מטמורפוזה ונקשר גם לסמלים מן התרבות העממית הרומנית. לדברי חוקרת האמנות אירינה קראבאס [Irina Cărbăș] "עבור בראונר, הגוף כולו עשוי לשמש אמצעי לפירוק והרכבה מחדש, המציית לחוקי הדמיון".

דמות החתול המופיעה בתערוכה היא דוגמה טיפוסית לסגנונו זה.

ויקטור בראונר [Victor Brauner] נולד בשנת 1903 בפיאטרה נאמץ [Piatra Neamț], רומניה. 1921-1919 – למד בבית הספר לאמנויות בבוקרשט. בשנת 1930 היגר לצרפת ופעל בה עד מותו בשנת 1966.

אנה יבלסון

ויקטור בראונר, חתול, 1947, טכניקה מעורבת על נייר, 26x17, אוסף פרטי
 Victor Brauner, Cat, 1947, mixed-media on paper, 26x17,
 private collection

אריה ברקוביץ': חלקי ריהוט מעוטרים

עבודותיו של אריה ברקוביץ' נוצרו מחלקי ריהוט שננטשו מחוץ לנגריות בדרום תל אביב. הוא מרכיבן מחדש ומעטרן במוטיבים קישוטיים, והופך אותן למעין מחברים מופשטים. באמצעות השימוש בחלקי עץ, ב"רדיי-מייד", בצורות מופשטות, בתבניות פרגמנטריות מצומצמות ובעיטורים צבעוניים, מבטא ברקוביץ' תשוקה לדבר מה מקומי או ביתי.

האמן, יליד רומניה, נטש כמעט לחלוטין את זהותו הקודמת ומגלם בדמותו "ישראליות" לכל דבר. יחד עם זאת, מרכיבים אתניים מופיעים בעבודתו.

אריה ברקוביץ': "אני רואה קשר בין תהליך היצירה שלי למוצאי, אבל תמיד התחברתי לאורנמנטיקה בתהליך היצירה, כך שאולי אני מבקש לברוח מזהותי הרומנית, אך היא תישאר תמיד מודחקת במקום כלשהו בתוכי".

אריה ברקוביץ' [Arie Berkowitz] נולד בשנת 1953 בעיירה ברלאד [Barlad] שבמולדובה. בשנת

1961 עלה לישראל. 1975-1977 – לימודי אמנות, מכון אבני לאמנות, תל אביב.

1977-1979 – לימודי אמנות אצל הצייר רפי לביא. 1981 – תואר שני, החוג לתיאטרון,

אוניברסיטת תל אביב. חי ועובד בתל אביב.

אבי א. שומך

אריה ברקוביץ', ללא כותרת, 2008, אקריליק על שאריות ריהוט, 30x50, אוסף האמן
Arie Berkowitz, Untitled, 2008, acrylic on furniture parts, 30x50,
artist's collection

תאודור גָּראור: רומניה והאיחוד האירופי

בסדרת תצלומיו מתעד תאודור גראור אתרים ברומניה, מתוך מחשבה על הקשר שלהם לאיחוד האירופי, שאליו הצטרפה מולדתו לאחרונה. גראור בודק את מה שנתפס כערכיה של אירופה המערבית, ערכים כגון דמוקרטיה, פלורליזם וחירות. מנגד הוא מנסה לבטא את מה שנתפס בעיניו כערכיה של רומניה. מצד אחד, רומניה מאמצת יותר ויותר את ערכיה של מערב אירופה. מצד שני, טוען גראור, רומניה נאחזת בעבר ובמסורת שאינם עולים בקנה אחד עם הרוח הנושבת מן האיחוד האירופי. עבודותיו של גראור, המעוצבות ככרזות, לוכדות את הדיסוננס שבין הרצון להצטרף למערב ובין הרצון לשמור על המסורת. בהערות שוליים הומוריסטיות או אירוניות, השזורות בתוך התצלומים, הוא מעיר על אודות הערכים ה"רומניים" יותר, כגון הנצרות האורתודוקסית וערכי משפחה, בכדי להצביע על הפער הבלתי אפשרי בין רומניה ובין אירופה המערבית.

תאודור גראור [Teodor Graur] נולד בשנת 1953 בפוגצ'ואה [Pogaceaua], רומניה. 1978 – בוגר האקדמיה לאמנויות בבוקרשט. חי ועובד בבוקרשט.

אמילי נסטר

Aducem: Ortodoxie și valori familiale, justiție ușoară,
individualism, materialism și optimism.

פיאודור גראור, רומניה והאיחוד האירופי, 2004, הדפסה על נייר, 70x50, אוסף האמן
Teodor Graur, Romania and the European Union, 2004, print on paper,

70x50, artist's collection

ז'אן דוד: הציפורים

סדרת הדפסיו של ז'אן דוד הציפורים יצאה לאור בשנת 1979 כאלבום ליטוגרפיות והדפסי משי, בהוצאת ברסטון גרפיקה, ירושלים, עם דברי מבוא מאת המחזאי יוג'ין יונסקו. הציפור מופיעה בתנוחות ובמצבים שונים: התבוננות, התקפה, מגננה וכדומה. האמן מזמין את הצופה להיטיב להתבונן במהותה של הציפור, הנתונה בסכנה מתמדת, ניצבת דרוכה על משמרתה, נכונה לתקוף.

ז'אן דוד משרטט את דמות הציפור כצורה תמציתית ושטוחה, כמעין פיקטוגרמה. בדומה לקרנפים במחזה של יונסקו, גם הציפורים של דוד מסמלות מצבים קיומיים, אנושיים-פרטיים וכלליים-חברתיים.

ז'אן דוד [Jean David] נולד בשנת 1908 בבוקרשט. בשנת 1927 נסע לפריס ללמוד אדריכלות אך המשיך בציור והשתלם בבית הספר לאמנות "אקול דה בוזאר" [École des Beaux-Arts]. 1930 – השתלם בציור ב"גרנד שומייר" [Grande Chaumière], ב"אקדמי סקנדינבי" [Scandinave] 1930 – השתלם בציור ב"אקדמי ליברה" [Académie Libéria] אצל הצייר אנדרה לוט [André Lhote]. 1944 – עלה לישראל. 1954 – נמנה עם מקימי כפר האמנים עין הוד. נפטר בשנת 1993.

סבטלנה חסלר ואיבטה מנשירוב

ז'אן דוד, מחור: הציפורים, 1979, הדפסי רשת, 38.5x28.5, המוזיאון הפתוח תפן
 Jean David, from: The Birds, 1979, serigraphs, 38.5x28.5,
 Open Museum, Tefen

מקסים דומיטֶרֶשׁ: פסלי השוט הנעדר

צורותיהם של פסלי העץ של מקסים דומיטרש מן הסדרה היעדרות מכותרת *(Encircled Absence)*, 2006, נובעות מן הקו הפיסולי הרגעי, שנוצר באוויר בעת הנפת שוט. הפסלים הקויים הללו תוחמים חלל ריק. האובייקט הופך להיות חלל מוקף בעיגול, על גבול ההתאיינות, כאשר הרעיון והסמל של השוט הנעדר מכניעים את האובייקט המוחשי. זוהי נוכחות צפה, שנקשרת לסמלים קמאיים של חלל, טבע, יקום, תנועה, מעגליות, מחזוריות, גלוי ונסתר. הניקיון החזותי, חומריות העץ ומרקמיו, סוד הצמצום והשילוב שבין אובייקט שימושי לבין אובייקט רוחני־אמנותי, מעלים על הדעת את פסליו של קונסטנטין ברנקוזי, הפסל הרומני שידע לאחד את כל המרכיבים הללו בפסליו.

מקסים דומיטרש [Maxim Dumitraș] נולד בשנת 1958 בסנגאורד'באי, טרנסילבניה, רומניה. 2005 – בוגר לימודי אמנות ועיצוב באוניברסיטה קלז' נפוקה, רומניה. חי ועובד בסנגאורד'באי, שם הוא משמש כאוצר וכמנהל המוזיאון לאמנות.

רחל מוסצ'ס דיין

מקסים דומיטרש, היעדרות מכוותרת 1, 2006, עץ ושרף סינתטי, 65x65x5,
מוזיאון סנגאורז-באי

Maxim Dumitraș, Encircled Absence 1, 2006, wood and synthetic resin,
65x65x5, The Museum of Art Singeorz-Bai

דיגי דקל: הכול גלוי

שלושת תצלומיו של דיגי דקל שייכים לסדרה "הכול גלוי" משנת 1999, שבה נראית יד אוחזת ב"סטילס" מתוך סרט. הפעולה הכוחנית, של הצגת הדימוי אל מול המצלמה, חושפת בפנינו לכאורה את המתרחש. מנגד קיים דיסוננס, היוצר מתח בין המילים הקובעות "אין לנו מה להסתיר, הכול גלוי" ובין הדימוי השחור, המכסה ואינו מגלה דבר. בדימוי נוסף מופיע הכיתוב "אלוהים רואה הכול". אמירה נוקבת ומאיימת זו מחזקת את פעולתה האגרסיבית של היד הגדולה, השולטת לכאורה בגלוי ובנסתר. בתצלום השלישי אוחזת היד בדימוי של יד סגורה, החופנת בתוכה דבר מה הנסתר מעינינו. דיגי דקל, שעלה לישראל מרומניה הקומוניסטית, מבטא בתצלומים משהו מאימת החיים תחת הדיקטטורה של "האח הגדול". המבט המצמית של "הפקיד האפור", הממושקף, הבירוקרט עושה דברו של שליט כלי-כול, מרחף מעל התצלומים ומעורר תחושה קשה של מסתורין ומניפולציה.

דיגי דקל [Digi Dekel] נולד בשנת 1958 ביאש, רומניה. 1964 – עלה לישראל. 1977 – התיישב בערבה והיה ממקימי קיבוץ סמר. 1993 – סיים את לימודיו ב"מדרשה". חי ועובד בקיבוץ סמר.

ניקולס סמירנוב

דיגי דקל, הכל גלוי, 1999, הדפס כסף, 50x60 ס"מ, אוסף האמן
 Digi Dekel, Everything is Open, 1999, silver print, 50x60 each,
 artist's collection

דב הלר: אבא ואמא בפלשתינה

עבודותיו של דב הלר מתייחסות לסיפור חייו, לפרידתו הכפויה מהוריו. הוריו הפליגו באוניית מעפילים מרומניה לפלשתינה ב־1939, מתוך כוונה לבחון אפשרות לעלייה ארצה. בינתיים פרצה מלחמת העולם השנייה והם לא יכולים היו לשוב לרומניה. הפעוט בן השנתיים דב הלר נותר בחברת קרובי משפחה בבוקרשט למשך כל שנות המלחמה. בשנת 1949 עלה לישראל והתאחד עם הוריו ועם אחיו שנולדו בארץ. עד היום שמורה בהלר תחושת הפער שנוצר בינו לבין יתר בני משפחתו באשר לזהותו הגלותית. בעבודותיו הוא מרבה לעסוק בספינת המעפילים, על סיפונה הגיעו הוריו לפלשתינה ובשאלת זהותם. הוא משכפל גלויה הנושאת עליה את סמלי המשטר הנאצי ובסדרה פרימווארה (*Primavera*) שבים ועולים סמלים מעברו הרומני: הדגל, השפה ושמו המקורי. כילד שגדל ברומניה של מלחמת העולם השנייה מתאפיינים זיכרונותיו באהדה למשטר הקומוניסטי-סובייטי, ביחס טוב כלפי "הצבא האדום", אשר שחרר אותו (ורבים אחרים) ממוראות המלחמה.

דב הלר [Dov Heller] נולד בשנת 1937 בבוקרשט, רומניה. עלה לישראל בשנת 1949. למד אמנות ב"מכון אבני" בתל אביב בשנים 1962-1963 ובאקדמיה לאמנות ולעיצוב "בצלאל" בין השנים 1967-1972. בשנים 1971-2001 לימד ב"בצלאל". משנת 1955 חי ועובד בקיבוץ נירים.

מעין רובינוביץ ואיריס טרסמן

דב הלר, ריטוש, 2006, הדפס רשת על קרטון, 38x50, אוסף האמן
Dov Heller, Retouching, 2006, screen printing on cardboard, 38x50,
artist's collection

אריקה וייס שוויגר: פיסות של זיכרון

בשעה שסעדה את אמה על ערש דווי, אריקה וייס שוויגר שמעה ממנה, לראשונה, את סיפור קורות המשפחה ברומניה בתקופת מלחמת העולם השנייה. לדברי אמה, בשנת 1933 הקימה המשפחה עסק משגשג של אופנת נשים ברחוב הראשי בבוקרשט, וניהלה אותו. בתחילת שנת 1940 החלו "משמרות הברזל", כנופיות חמושות של רומנים פרו-נאצים, לרצוח יהודים בדם קר. השיא היה בפוגרום יאשי (Iași) שהתרחש ב-29 ביוני 1941. במהלכו הושפלו, עונו ונרצחו יותר מעשרת אלפים יהודים (המספר הרשמי אינו ידוע). ההורים נמלטו לברית המועצות ונכלאו במחנה ריכוז למשך ארבע שנים. בתום המלחמה התיישבו בעיר קלוז', ושם נולדה אריקה וייס שוויגר. היא העדיפה שלא להתוודע לעברם של ההורים, התקרבה לציונות ועלתה לישראל עם בעלה. אביה נפטר ברומניה ואמה הקשישה הצטרפה לבתה בישראל. רק על סף מותה של האם נחשפה אריקה וייס שוויגר לסיפורים המעוצעים.

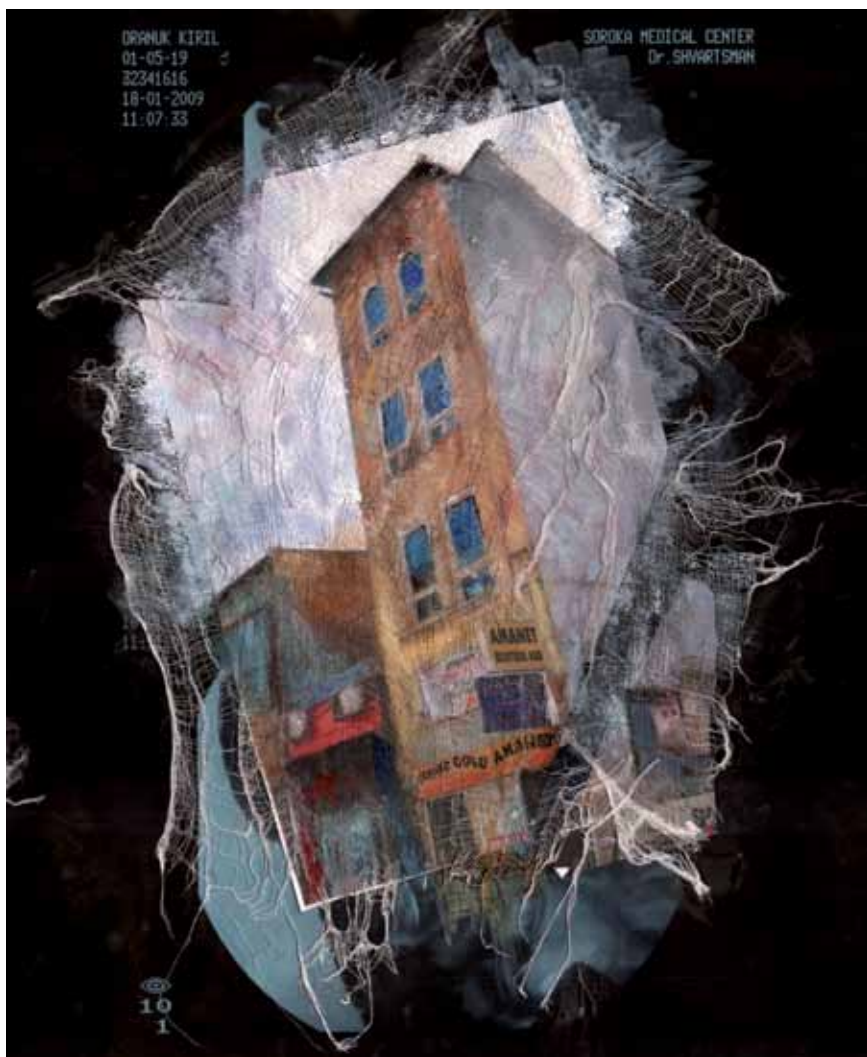
לאחר מות אמה, נסעה אריקה וייס שוויגר אל בית הוריה בבוקרשט וצילמה את שרידי המבנים, זמן קצר בטרם הונף עליהם הכורת. התצלומים היוו מקור לשש העבודות, פיסות של זיכרון. העבודות שיצרה הן מעשה טלאים, אקט של תיקון, קולאז' המנסה לשחרר את רחשי לבה מול המראות והסיפורים, כדי לאחות מחדש את קרעי הזיכרון.

אריקה וייס שוויגר [Erica Weisz Schweiger] נולדה בשנת 1947 בעיר קלוז', רומניה.

1965-1961 – למדה בבית ספר תיכון לאמנויות. 1965-1971 – למדה באקדמיה לאמנויות

חזותיות ע"ש יון אנדראסקו בקלוז'. 1975 – עלתה לישראל. חיה ועובדת בבאר שבע.

אביבה אלמוג ולרה שילוב

אריקה וייס שוויגר, פִּיסוֹת שֶׁל זִיכְרוֹן, 2010, קולאז' ציור, תצלומים וסיבים על שקף, 42x30, אוסף האמנית

Erica Weisz Schweiger, Split Memories, 2010, collage-drawing, photographs, fibers on transparency paper, 42x30, artist's collection

מרסל ינקו: פוגרום בבוקרשט

מרסל ינקו מפורסם בעיקר בשל היותו אחד ממייסדיה ופעיליה המרכזיים של תנועת האוונגרד "דאדא". התנועה, אשר הוקמה בציריך בשנת 1916 מתוך תחושת האכזבה שפשטה באירופה בעקבות מלחמת העולם הראשונה, הגיבה כנגד כל מה שייצגה התרבות האירופית הקלסית. חברי הקבוצה, שחלקם היו ממוצא רומני, כללו אמנים, משוררים, מוזיקאים וסופרים. בעבודותיהם השתמשו הדאדאיסטים בשפה מופשטת ואקספרסיוניסטית ופיתחו דרכי ביטוי חדשות.

בתערוכה "אני רומני" מוצגות שלוש עבודות של מרסל ינקו הקשורות לשנות חייו ברומניה: רישום דיוקן עצמי, רישום והדפס מתוך סדרת קו

מרסל ינקו, דיוקן עצמי, סוף שנות ה-20 תחילת שנות ה-30, 15.7x13,

דיו על נייר, אוסף פרטי

Marcel Janco, Self-Portrait, end of the 1920s beginning of the 1930s, ink on paper, 15.7x13, private collection

הקץ. מרסל ינקו, שהיה עד ל"פוגרום בוקרשט" בינואר 1941, יצר את הסדרה כתגובת מחאה וכקינה על גורלה של יהדות רומניה. עיצוב הדמויות ברישומים נעשה ברוח האקספרסיוניזם הגרמני: היהודים מתוארים כקבוצה של דמויות קטנות. מעניהם, קלגסי "משמרות הברזל", מוצבים מולם כדמויות של נפילים מפלצתיים. מרסל ינקו צרף לרישומים מסמך המתאר בלשון חריפה את המאורעות: "בתקופה האחרונה רווחה הסיסמה אשר בשמה יצאו הרומנים למלחמה נגד 'האויב' הפנימי, כלומר הישות היהודית שיש לחסלה [...] בליל יום שלישי הוצאו בכוח מבתיים עשרות רבות של יהודים, הם הובלו ורוכזו בפרוודורים ובבתי הכנסת, והועמדו על משאיות שהובילו אותם ליער ז'ילאבה [Jilava Forest] [...] בעלי חיים טורפים, אך אינם מחללים את הפגרים, כפי שנעשה בגופותיהם של החללים שנפלו ללא כל אשמה."* סדרת הרישומים ראתה אור לראשונה חמישים שנה מאוחר יותר והוקדשה למיכאל גולדשלאגר-קוסטין [Michael (Misu) Goldshlager-Costin], גיסו של ינקו שנרצח בליל הפוגרום.

מרסל ינקו [Marcel Janco] נולד בשנת 1895 בבוקרשט. משנת 1916 למד אדריכלות בפוליטכניקום בציריך, שווייץ; היה ממקימי תנועת ה"דאדא"; הציג במגוון תערוכות בבוקרשט, פריס וציריך. בשנת 1941 עלה לישראל עם אשתו ושתי בנותיו. 1948 – נמנה עם מייסדי קבוצת "אופקים חדשים". 1953 – ממקימי כפר האמנים עין הוד. 1951 – חתן פרס דיזנגוף. 1952 – מייצג את ישראל בביאנלה של ונציה. 1954 – משתתף בביאנלה בסאן פאולו. 1967 – חתן פרס ישראל לאמנות. 1981 – המוזיאון הלאומי של בוקרשט ערך לכבודו ערב בו הוכתר כאחד מ"גדולי היוצרים של המאה ה-20". באותה שנה מוקם מוזיאון "ינקו דאדא" בעין הוד. 1984 – ינקו נפטר בעין הוד

* מתוך קטלוג התערוכה: "מרסל ינקו, קו הקץ, רישומי שואה", התערוכה והקטלוג בשיתוף מוזיאון ינקו-דאדא ובית לוחמי הגטאות, הוצאת יד ושם, ירושלים, 1990, עמ' 6-7.

איסטבן לאסלו: זיכרון מחוק

עבודותיו של איסטבן לאסלו עוסקות בנושא הזיכרון ואמינותו. בנסותו לפענח את פעולתו של מנגנון הזיכרון האנושי, מפרק האמן דימוי לגורמים ומרכיבו מחדש. לאסלו מערער את אמינותו של מדיום הצילום ואת הזיכרון עצמו. על ידי מניפולציה פשוטה של מחיקה מציב לאסלו סימן שאלה לגבי תיעוד ההיסטוריה כולו. הדמויות, הנוכחות ברגע אחד וחסרות במשנהו, יוצרות כפל משמעות. מצד אחד הן יוצרות מעין היסטוריה אלטרנטיבית, ומצד שני הן מעוררות תחושה של השקט שאחרי – או לפני – הסערה. את מחשבותיו אודות "זיכרון מחוק" שואב לאסלו משנות הקומוניזם ברומניה. באותם ימים היתה מניפולציה של הזיכרון הקולקטיבי עניין שבשגרה, במסגרת הניסיון לבנות זהות רומנית חדשה, על מרכיביה השונים.

איסטבן לאסלו (Istvan Laszlo) נולד בשנת 1981 בטרגו מורש (Targu Mures). בוגר האוניברסיטה לאמנות ועיצוב בקלוח' נאפוקה (Cluj-Napoca). בשנת 2003 עבר לדבלין, אירלנד, ולמד קולנוע והנדסת קול. אז גם התוודע למדיום הצילום. כיום הוא מחלק את זמנו בין טרגו מורש ודבלין, שבהן הוא מתגורר ועובד.

יבגני צ'רפ ולילך באומר

איסטבן לאסלו, מחוק 89, מס' 3, 2010, הדפס לנטיקולרי, 32x23,
אוסף גלריה פלאן בי

Istvan Laszlo, Erased 89, No. 3, 2010, lenticular print, 32x23,
Plan-B Gallery's collection

סְטֵלָה לִיָּה: חפצי נוסטלגיה

סטלה ליה מציירת ומאיירת חפצים ביתיים מתוך האוסף האישי שלה וכן את הצמחייה בגינתה הפרטית. האובייקטים המצוירים מוצגים כריאליסטים ותמימים כאחד. רוח נוסטלגית מנשבת בעבודות, המנהלות תכתבות מתמדת עם זיכרונות ילדות, הנקשרים אל תקופה מאושרת וטובה יותר בחיי האמנית. לעיתים היא משלבת רקמות, מילים וטקסטים ביצירותיה, כאמצעי לחיזוק הקשר שלה לנושא. לדבריה, הממדים הקטנים של עבודותיה משדרים צניעות וענווה. מלבד הסביבה בה היא מתגוררת, היא שואבת השראה מספרות יפה ומעבודותיהם של מורנדי [Morandi], בונאר [Bonnard] ואחרים.

סטלה ליה [Stela Lie] נולדה בשנת 1959 בגילואז, כפר ליד טימישוארה, רומניה.
1981-1985 – בוגרת המכון לאמנות יפה (Fine Art Institute) בבוקרשט. חיה ועובדת בבוקרשט.

דפנה בלום ומיטל זיסמן

סטלה ליה, טבע דומם, מיצב, 2010-1998, אקריליק על עץ, נייר ובוד, רקמות
 רדי-מייד, אוסף האמנית
 Stela Lie, Still-Life, installation, 1998-2010, acrylic on wood,
 paper and canvas, ready-made embroidery, artist's collection

צ'יפּרִיאַן מוֹרִישָׁן: דם רומני

צ'יפּרִיאַן מוֹרִישָׁן חוקר ומתעמת בעבודותיו עם אירועים היסטוריים, חברתיים ותרבותיים. הוא בוחן אותם במטרה לחשוף את מורכבותם של חיי היום יום ואת הדרכים המתעתעות של הראייה והזיכרון ההיסטורי. בעבודתו דם רומני מתייחס מורישן לשנים הראשונות שלאחר נפילת המשטר הקומוניסטי ברומניה ומגיב עליהן. בשנים הללו גאתה הלאומנות ורף ההתאבדויות בקרב צעירים היה גבוה ביותר. בעבודתו מבצעות ידיים של צעיר אנונימי את אקט ההתאבדות. מן החתך שביד, המזכיר אולי גם את ה"סטיגמטה" של ישו, פורץ דם רב, בצבעי צהוב-אדום-כחול, כצבעי הטריקולור של דגל הלאום הרומני.

צ'יפּרִיאַן מוֹרִישָׁן [Ciprian Muresan] נולד בשנת 1977 בקלוז', רומניה.

2000 – בוגר האקדמיה לאמנויות בקלוז'. חי ועובד בקלוז'.

מרגנית (נית'י) קספו

צ'יפרין מורישן, דם רומני, 2004, ציור סרוק על נייר צילום, 29x42, אוסף האמן
 Ciprian Mureșan, Romanian Blood, 2004, C-Print (scanned drawing),
 29x42, artist's collection

דינו מנדראה: עדשה של מהגר

דינו מנדראה מצלם בישראל. לכאורה, אין דבר שיסתור קביעה זו. אבל, במבט שני, ניתן לראות כי מתצלומיו עולה "ריח" אחר, ריח מזרח אירופי מובהק, המתבסס על מסורת צילומית ועל קומפוזיציות מוקפדות, עם האסתטיקות הייחודיות להן, בדומה, למשל, לצלם הצ'כי ג'וזף קודלקה. דינו מנדראה אינו מסתיר את הסממנים הישראליים בתמונותיו ואף על פי כן, תחושות הזרות והריחוק נוכחות בהן. בשעה שהוא מתבונן במציאות מבעד לעדשת המצלמה, משהו במבטו, מבט של מהגר, מחפש את המוכר והידוע לו: הריח של הבית, החייל הרוסי, המבצר המתנפח והמתקן לסילוק פצצות, אשר נראה כמו קסדת צוללן בסרטים משנות ה-30.

דינו מנדראה [Dinu Mendrea] נולד בשנת 1970 בבוקרשט. 1985 – עלה לישראל.

1996 – סיים את לימודיו באקדמיה לאמנות ולעיצוב "בצלאל". כיום מתפרנס מצילום מסחרי.

חי ועובד בתל אביב.

ניקולס סמירנוב

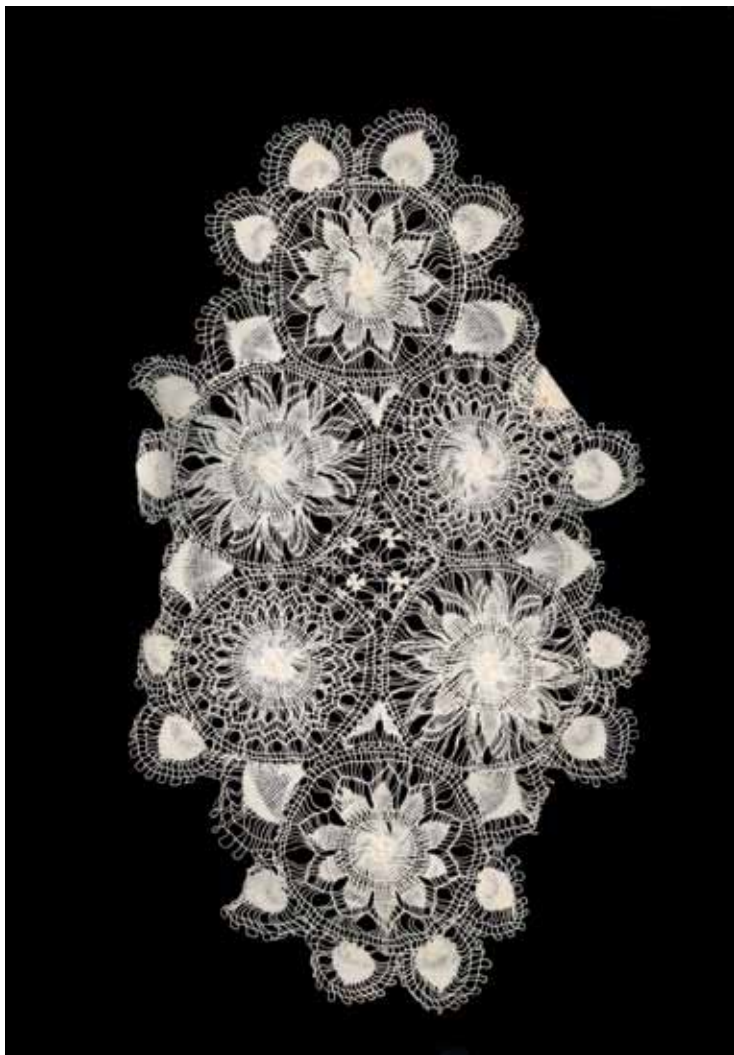
דינו מנדראה, עדשה של מהגר, 2001, הדפס למדה, 40x60, אוסף האמן
Dinu Mandrea, Immigrant's Lens, 2001, Lambda print, 40x60,
artist's collection

יהודית מצקל: אוספת זיכרונות

עבודתיה של יהודית מצקל עוסקות בנושא הזיכרון על רבדיו השונים. דרך צילום של חפצי בית ונוי ומקטעים הלקוחים מאלבומי תמונות ישנים, מתמודדת מצקל עם זכרונות ילדותה, בארץ וברומניה. מצקל, שעלתה לארץ מבוקרשט, חזרה לארץ הולדתה רק לאחרונה, לפני כחמש שנים, יחד עם אמה. הביקור הציף אותה ברגשי נוסטלגיה ועם שובה לארץ החלה לעסוק בנושא זה בעבודתה. מצקל, "אספנית חסרת תקנה" כדבריה, מצלמת צילומי סטודיו של חפצים המתקשרים לחוויות העלייה ולקשיי ההסתגלות שלה בשנים הראשונות בארץ. המחסור שחוותה בילדותה והדיסוננס המתמיד בין רצונה להשתלב בהווה הישראלית לבין החוויה ה"רומנית" בביתה, מעוררים את מצקל לחקור את זיכרונותיה מבעד למיקרוסקופ. דרך פירוק הזיכרון למקטעים והרכבתם מחדש קורמת חווית הזיכרון של מצקל עור וגידים.

יהודית מצקל (Yehudit Matzkel) נולדה בשנת 1951 בבוקרשט. 1958 – עלתה לישראל. בעלת תואר שני בתולדות האמנות. בין השנים 1995-1998 למדה במחלקה לצילום, "המדרשה". חיה ועובדת בכפר אהרון.

יבגני צ'רפ

יהודית מצקל, ללא כותרת, 2009-2008, הדפס צבע דיגיטלי (פרט ממיצב), אוסף האמנית
Yehudit Matzkel, Untitled, 2008-2009, digital color print
(detail from an instollation), artist's collection

וילהלמינה סוקול: בועה רומנית בתוך הרצליה

השפה, התרבות, החפצים, הריהוט, המאכלים והאווירה – בביתה של וילהלמינה סוקול משמרים את רומניה, ארץ מוצאה של האמנית. סוקול מגדירה את חייה בישראל "בועה רומנית בלב הרצליה". בגיל עשר התייתמה האמנית מאמה. בגיל 23 איבדה את סבתה ונותרה לבדה בעולם. עיסוקה באמנות, מאז שנות התיכון ועד ללימודיה ב"בצלאל" היוותה, לדבריה, "כלי לחקירת העצמי, מעין תחליף לטיפול פסיכולוגי". במסגרת פרויקט של עיצוב תעשייתי שנערך ב"בצלאל" ביקשה וילהלמינה סוקול לחקור את עברה ולחזור לשורשיה הרומנים. אחדים מן הפריטים שעיצבה במסגרת הפרויקט משקפים את התשלוּבּת העיצובית, שיצרה ממקורות השראה מן העבר הרומני, ההווה הישראלי וממקום אחר, זר – יפן.

וילהלמינה סוקול [Vilhelmina Sokol] נולדה בשנת 1982 בבוקרשט, רומניה. 1985 – עלתה לישראל יחד עם אמה וסבתה. 2005-2009 – בוגרת תואר ראשון בהצטיינות במחלקה לעיצוב תעשייתי באקדמיה לאמנות ועיצוב "בצלאל", ירושלים. חיה ועובדת בירושלים.

חגית ברנשטיין ואילנית אהרוני צ'צ'קס

וילהלמינה סוקול, אגרסל, 2009, קרמיקה ואזיקון, 30x15x15, אוסף האמנית
 Vilhelmina Sokol, Vase, 2009, ceramics and plastic handcuff,
 30x15x15, artist's collection

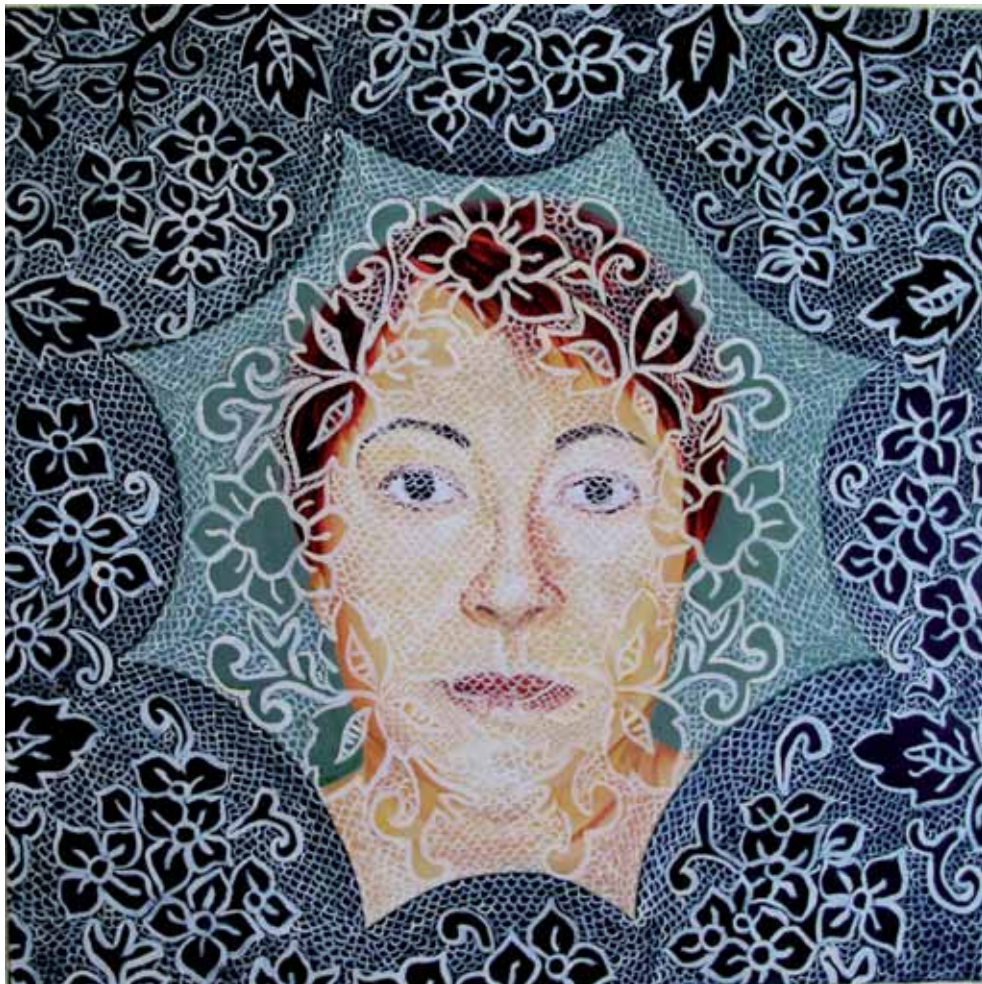
נורה (אלאונורה) סטנשו: דיוקן מבעד לתחרה

השפעות המסורת והתרבות הרומנית באים לידי ביטוי מובהק בעבודותיה של נורה סטנשו. ספרי שירה רומנים, כלי פורצלן, שטיח מסורתי עשוי עבודת יד, בגדים מסורתיים בני מאה שנים ותיק מפרוות חיה – כל אלה נמצאים בסטודיו שלה. כחפצי זיכרון טעונים ממולדתה הם משמשים מרכיבים בציורי הטבע דומם שלה. לצד החפצים הרומנים יוצרת סטנשו אטמוספירה ישראלית, אותה אימצה במהלך חייה במולדת השנייה, ישראל.

בציורי הדיוקן לובשת סטנשו זהויות ופושטת אותן, חושפת ומחצינה הלכי רוח, זיכרונות, אכזבות, תשוקות וגעגועים של מהגרת, שחיה בתוך שתי תרבויות. בציורים הללו פניה מוסתרות חלקית על ידי מסך. הדגמים הדקורטיביים של המסך מזכירים רקמות ותחרות רומניות. למעשה, המסך מאפשר הצצה אל תוך עולמה הפנימי, הוא "מפת הנפש" שלה, שצפה מן הפנים אל הפנים.

נורה (אלאונורה) סטנשו [Nora (Eleonora) Stanciu] נולדה בשנת 1954 בבוקרשט, רומניה. 1968 – סיימה לימודי אמנות בבית ספר לאמנות, בוקרשט. 1986 – עלתה לישראל. חיה ועובדת באשקלון.

חסלר סבטלנה ואיבטה מנשירוב

נורה (אלאונורה) סטנשו, ללא כותרת, 2006, שמן על בד, 60x60, אוסף פרטי
 Nora (Eleonora) Stanciu, Untitled, 2006, oil on canvas, 60x60,
 private collection

אדווין סלומון: טבע אנושי

אדווין סלומון מרבה לצייר בעלי חיים. הוא אינו מתבונן בהם כזואולוג המנסה לתעד ולחקור את צורתם, אורח חייהם והתנהגותם, אלא כמי שמבטא דרכם את טבע האדם ותחושותיו. סלומון אינו מצייר בעבודותיו את מה שצריך היה להיות, או את מה שרוצה היה שיהיה, אלא את מה שישנו בטבע האנושי.

ציורים כמו הסוף, העדר ועכברים מדברים אלינו ללא מילים ומעוררים בנו תחושות ורגשות עמוקים. דרכם אנו מביטים על המתרחש בתוכנו, כיחידים וכחברה: לעיתים רודפים, לעיתים נרדפים, פוחדים ומתבודדים, או שועטים עם העדר ונוטשים את החלשים, אשר קורסים בצד הדרך ומתים.

אדווין סלומון: "בעלי החיים פשוט מתרוצצים במוחי... ואינם לבדם, אני רץ עימם".

אדווין סלומון [Edwin Salomon] נולד בשנת 1935 באוקנה מורש [Ocna-Mureș], חבל טרנסילבניה, רומניה. 1961 – עלה לישראל. עד לפרישתו שימש כמורה לאמנות במסגרות שונות והתגורר בחולון. מתגורר כיום בבת ים.

רות אלעד ושרון רסולי

אדווין סלומון, סוף, 1982, שמן ואקריליק על בד, 110x130, אוסף האמן
Edwin Salomon, End, 1982, oil and acrylic on canvas, 110x130,
artist's collection

ליאנה סקסונה-הורודי: הציור כמגנט של זיכרונות

בציורים הצבעוניים ומלאי החיים של ליאנה סקסונה-הורודי באה לידי ביטוי אישיותה התוססת והמיוחדת. האמנית, ילידת רומניה, מעלה בעבודתיה את תחושותיה וזיכרונותיה מתקופת ילדותה. סקסונה-הורודי מתייחסת לזכרונותיה כאל מציאות, אך היא מוסיפה לציוריה רובד אישי ורגשי, המתורגם לצבעוניות עזה ותוססת. ליאנה סקסונה-הורודי: "ציור צריך למשוך את עין הצופה כאילו היה מגנט".

בציוריה מופיעים נופי כפר, שדות ועצים, או מקטעים של פְּנִים-בית עם חפצים שונים, מן התרבות העממית הרומנית (כלי חרס מעוטרים, כלי בית, שטיחים וכדומה). הנוף הפסטורלי הוא ביטוי לאישיותה האופטימית של סקסונה-הורודי, אשר גם בתקופות קשות בחייה הצליחה לראות את היופי שבדברים, להפיק את המיטב מן ההווה ולהביט קדימה אל העתיד.

ליאנה סקסונה-הורודי [Liana Saxone-Horodi] נולדה בשנת 1940 בבוקרשט, רומניה.

1964 – עלתה לישראל. חיה ועובדת בחיפה.

שירן בסון ושרון רסולי

ליאנה סקסונה-הורודי, בתים בכפר רומני, 2010, שמן על בד, 50x70, אוסף האמנית
 Liana Saxone-Horodi, Houses in a Romanian Village, 2010, oil on
 canvas, 50x70, artist's collection

סשה סרבר: שריפה יפה ונוראה

חוויות הילדות המרכזיות של סשה סרבר קשורות למלחמת האזרחים במולדובה, בה גדל עד לעלייתו לישראל בשנת 1973. מתוך החוויות הללו התגבשה אצלו "אסתטיקה של אלימות ומוות", שמהווה מרכיב מהותי ומשמעותי בעבודותיו. עקבות מעלליו של מלאך המוות ניכרים בפסלי הקברים שיצר, בדימויים של טבע, יער ובית, ענפים ורהיטים, שעלו באש. לדבריו, "הדבר המת חי יותר".

כמו הקברים והרהיטים, שהופכים ל"זרים" ושונים לאחר שריפה, כך סשה סרבר: הוא חש עצמו זר בישראל. לדבריו, הוא מקדש את תחושת הזרות הזו בכדי לשקף לנו את "הפרוורטיות של המציאות" בה אנו חיים. השימוש שלו בקלקר כחומר גלם לפסליו ומיצביו, מתחבר לסינתטיות המייצגת את תקופתנו. סרבר משבש את הקשר בין הצופה ליצירה, בכדי להזכיר לנו שלא תמיד המציאות היא כפי שהיא נראית.

סשה סרבר [Sasha Serber] נולד בשנת 1973 בעיירה אורחי (Orchay), בחבל מולדובה. 1988-1992 – לימודים בקולג' לאמנות על שם רפין, קישינב [Repin Art College]. עלה לארץ בשנת 1992. חי בתל אביב ועובד בבית ינאי.

שני דגן

סשה סרבר, ריהוט שרוף, 2005, קלקר, 120x120x40, אוסף האמן
Sasha Serber, Burnt Furniture, 2005, styrofoam, 120x120x40,
artist's collection

לילה פאסימה: כריות / דיוקנאות

לילה פאסימה רוקמת דיוקנאות על כריות זעירות בעבודת יד. היא תופרת את הכריות ורוקמת עליהן בשלל דוגמאות רומניות מסורתיות, ברקמת צלבים וצורות גיאומטריות, תוך שימוש בחומרים ובמצעים מסורתיים, כגון צמר ומשי. הדיוקנאות הרקומים מלאי הבעה ומתארים דמויות פרטיות, הקשורות לזיכרונות ולעקבות של חוויות ילדותה של האמנית. כל דיוקן רקום על כרית מיניאטורית משלו, מבטא רגש מיוחד, חוויה מסוימת. הכריות הרכות והעדינות של פאסימה מעוררות תחושה של חלומות. הן מאפשרות הצצה פואטית אל מגוון הרגשות האנושיים ואל פניה של המציאות, בתרגומה של האמנית.

לילה פאסימה (Lila Passima) נולדה בשנת 1967. ב־1996 סיימה את לימודיה באקדמיה לאמנויות, בוקרשט, במחלקה לאמנויות דקורטיביות ועיצוב. כיום היא חיה ועובדת בבוקרשט.

אמילי נסטר

לילה פאסימה, מחור: כריות / דיוקנאות, 2001-1997, מיצב, תפירה ורקמה על אריגים,
מידות משתנות, אוסף האמנית

Lila Passima, from: Pillows/ Portraits, 1997-2001, installation,
sewing and embroidery on fabrics, variable sizes, artist's collection

אלכסנדרו סרפִים פּוֹטֶקָה: אידיאה של זיכרון

בשנת 2003 פיסל אלכסנדרו סרפִים פוטקה שלושה דיוקנאות, אותם ציפה בעלי כותרת של פרחים בצבעי הדגל הרומני. בעקבות החיפוי של פני השטח החל האמן לעסוק ביחסי הגומלין שבין תכונותיו של שטח האובייקט ובין ממד הזמן.

במיצב *הדירה המוזהבת* – *הקרנבל האחרון*, מנותקים האובייקטים – חפצי בית שונים מצופים זהב, מהקשרם השימושי והממשי. הם הופכים לייצוגים מטאפוריים. יש בהם אספקט אוטופי, השולל ממדים של זמן ושינוי, תמורת הבטחות משוללות יסוד. פוטקה מתייחס לממד האוטופי של הקומוניזם תחת שלטונו של צ'אוצ'סקו בתקופת "תור הזהב" ברומניה. השימוש בזהב איננו רק נגזרת של כינוי התקופה ההיא, אלא גם אמצעי הקושר את הסיטואציה הקפואה/כלואה לאזכורים תרבותיים אחדים: האגדה אודות היפהפייה הנרדמת; האגדה אודות גֶתוֹ של המלך מידאס; גורלה של אשת לוט, שהפכה לנציב מלח; שכבת הלבה, שכלאה את קורבנות פומפי. באזכורים הללו מוקפאים לנצח עקבות הטרגדיה האישית, או שרידי תרבות שלמה, בתוך מעטה אסתטי.

אלכסנדרו סרפִים פוטקה [Alexandru Serafim Potecă] נולד בשנת 1977 בזאוואייה, בראיילה דיסטריקט, רומניה. 1996-2001 – לימודי ב.א. במחלקה לפיסול, אוניברסיטה לאמנויות, בוקרשט. 2002-2003 – לימודי מ.א. בפיסול, אוניברסיטה לאמנויות, בוקרשט. חי ועובד בבוקרשט.

שני דגן ודבורה אלחדד-ארוש

אלכסנדרו סֶרַפִּים פּוֹטֶקָה, הדירה המוזהבת - הקרנבל האחרון, 2010, מיצב, אוסף האמן
 Alexandru Serafim Potecă, The Golden Flat - Last Carnival, 2010,
 installation, artist's collection

בלו סמיון פיינרו: כיס עם אדמה

גוף עבודותיו המרכזי של בלו סמיון פיינרו מתמקד בנושאים הקשורים ליהדות. האמן מנסה "לתרגם" לשפת האמנות את התפיסה היהודית, להעלות שאלות הקשורות לחיים בישראל ובגלות ולהגיב על הסכסוך הישראלי-פלשתיני.

בעבודותיו בתערוכה "אני רומני" הוא משתמש בכרית מבית הוריו ברומניה ובגופייה שאביו נהג ללבוש שם (גופיות דומות יש גם בישראל). בתוך כיס שהתקין בגופייה, האמן הניח אדמה מירושלים. לדבריו, נשיאת האדמה על גופך, סמוך ללבך, קשורה למנהג נפוץ. יהודים שחיו ברומניה (ובמקומות אחרים) נהגו להניח שקית עפר מארץ ישראל למראשותיהם, בחייהם ולאחר מותם. נוצרים אורתודוקסים ברומניה נוהגים לרכוש צנצנות עם אדמה מארץ הקודש ולשמור אותן בביתם. עבור פיינרו, ליחס המיוחד הזה לאדמת הקודש ישנה משמעות כפולה: היא מעוררת בו געגועים לעבר, לתקופת ילדותו ברומניה, ומעוררת מחשבות אודות ההווה – הסכסוך הטריטוריאלי המקומי שלב-לבו הוא האדמה.

בלו סמיון פיינרו [Belu Simion Făinaru] נולד בשנת 1959 בבוקרשט, רומניה.

1970-1973 – לימודי אמנות בבית הספר לאמנות ע"ש ניקולאי טוניצה, בוקרשט. 1973 – עלה

לישראל. 1977-1981 – לימודי אמנות ופילוסופיה תואר ראשון, אוניברסיטת חיפה.

1982-1984 – לימודי תואר שני באמנות, אוניברסיטת שיקגו. 1985-1986 – השתלמות בעיצוב

באקדמיה דומוס במילנו, איטליה. 1986-1987 – השתלמות באמנות באקדמיה המלכותית

לאמנויות, בריסל, בלגיה. חי ועובד בחיפה.

יסמין לוין

בלו סמיון פיינרו, ללא כותרת, 2010, בד, אדמה ועץ, 80x40x7 אוסף האמן
Belu Simion Făinaru, Untitled, 2010, cloth, soil and wood, 80x40x7,
artist's collection

שֵׁטֶפֶן פֶּלְמוּשׁ: איקונות חילוניות

ציוריו של שטפן פלמוש גדושים בסמלים ובסימנים חידתיים, המכסים כמעט את כל משטח הברד. בין הדימויים קיים קשר צורני או רעיוני, גם כאשר הם לקוחים מעולמות תרבותיים שונים. פלמוש משלב בין אלמנטים הלקוחים מן האיקונוגרפיה הנוצרית וממאגר הסמלים הרומנים העממיים, עם סמלים מתרבויות המזרח והעולם הקדום. "על מנת להפוך לאמן אתה צריך שיהיה לך עולם משלך", אומר פלמוש ומדגיש כי בין הסמלים שלו "קיים דיאלוג כמו בין דמויות בתיאטרון". כמו כן ניכרת בציוריו זיקתו לסגנונם של אמנים פלמיים כמו הירונימוס בוש [Hieronymus Bosch] ואמנים אקספרסיוניסטים וסוריאליסטים כמו רוברטו מאטה [Roberto Matta] ואיב טאנגי [Yves Tanguy].

שטפן פלמוש [Ștefan Pelmuş] נולד בשנת 1949 בוולאה קלוגארסקה [Valea Calugareasca], רומניה. 1972 – סיים את בית הספר לאמנויות בבוקרשט. חי ועובד בבוקרשט.

אנה יבלסון

שְׁטֵפָן פֶּלְמוּשׁ, צְעִיפָה שֶׁל וֶרֹנִיקָה, 1998, שֶׁמֶן עַל בֹּד, 100x100x100, אוֹסֶף הָאִמֶּן
 Ștefan Pelmuș, Veronica's Veil, 1998, oil on canvas, 100x100x100,
 artist's collection

דן פרז'ובסקי: קו הביקורת

דן פרז'ובסקי הוא אמן חזותי הרושם רישומי קו וגרפיטי ישירות על גבי קירות המרחב המוזיאלי ברחבי העולם. רישומי קיר אלה מתייחסים לנושאים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים בני זמננו.

פרז'ובסקי מבין את העולם דרך הציור. ציוריו נראים כמו גרפיטי וקריקטורה אך הם אינם כאלה. בעבודותיו הוא לוכד "פריים" אחד מהחיים, תקריב מתומצת, חד וציני. הביקורתיות שלו מדויקת. ביכולת אמנותית משוכללת הוא מעלה בעיות סבוכות ומציגן באמצעות הבעה מופשטת, דחוסה וישירה. עבודותיו גורמות לצופים לצחוק ולהזעיק פנים בעת ובעונה אחת. ביקורתו על העולם, על מנהגיו, אמונותיו ותאוות הבצע שבו, מובעת בצורה אמפתית, ההומור מושחז אך אינו שחור, התער חד אך אינו קטלני.

פרז'ובסקי: "אני מצייר בשחור לבן, אבל ההומור שלי מופיע בכל מיני צבעים".

דן פרז'ובסקי [Dan Perjovschi] נולד בשנת 1961 בסיביו, רומניה. למד 12 שנות לימוד והתמחה באמנויות. כיום חי ועובד בבוקרשט וברחבי העולם.

מרגנית (נית) קספו

דן פרז'ובסקי, ציר הרצפה, 2009, גיר לבן על קירות וחלקה שחורים, מיצב,
 אירופה XXL, ליל 2009. צילום: מקסין דופור
 Dan Perjovschi, Floor Drawing, white chalk on black walls and ceiling,
 installation, *Europe XXL*, Lille 2009. Photo: Maxine Dufour

טודור פְּרִיסְקָרְיוֹ: אנתרופיה

בפרויקט התצלומים *אנתרופיה*, מנסה טודור פריסקריו "להבין טוב יותר את רומניה העכשווית", כדבריו. במהלך העבודה על הפרויקט הוא ביקר בארבעים אתרים ברחבי רומניה ותיעד במצלמתו את הנוף המשתנה באופן בלתי הפיך. השינויים בנוף הכפרי והעירוני נצרכים בנוף כסימנים חזותיים נוכחים, ביטוי לשינוי המנטלי המורכב העובר על המדינה ומשפיע על כל אורחות החיים.

תצלומיו של טודור פריסקריו אינם מתעדים אובייקטיביים, חסרי פניות. הם נוקטים עמדה תוך שימוש בזוויות צילום ובקומפוזיציות דרמטיות, המדגישות את תחושת הדינמיות של השינוי. שם הפרויקט *אנתרופיה* רומז על מצב כאוטי ועל תגובתו הביקורתית של הצלם לנוכח המציאות שמתגלה לנגד עיניו. התוצאה היא מקבץ תצלומים שבו יוצר הצלם קישורים מרתקים בין הדימויים.

טודור פריסקריו [Tudor Prisăcariu] נולד בשנת 1984 בבוקרשט, רומניה. 2007 – סיים לימודים משולבים של תואר ראשון באמנות, תקשורת ומדיה, ותואר שני במחשבים באוניברסיטת ריצ'מונד בלונדון. חי ועובד בלונדון.

סיגל מאור

טודור פְּרִיסְקָרִי, אנתרופיה, 2010, חצלוֹם צֶנֶע, 40x60, אוסף האמן
Tudor Prisăcariu, Entropy, 2010, color photograph, 40x60,
artist's collection

קלאודיו צ'ובאנו: "עולם מושלם"

קלאודיו צ'ובאנו מצייר ציורים היפר-ריאליסטים מרהיבים, בהם נראים צעירים צפים במימי בריכה. ציוריו משקפים את עמדתו ביחס לתרבות העכשווית, שנלווים אליה תחושות של ניכור ובדידות. אין בציורים ניסיון של האמן להגדיר עמדה ביחס למתואר. הם מציגים דימוי ספק סטריאוטיפי, של אושר עילאי רגעי, כייצוג של המושג התודעתי-אוטופי "עולם מושלם", שיש בו ממד של התנתקות מכל דבר שנהוג להגדירו "יום יומי". האם הדימוי, המגולם במצב של רוגע, שלווה והרמוניה – רגע הציפה בתוך מימי הבריכה – הוא ביטוי לשאיפה, או לחוויה של חירות ועצמאות? האם זהו דימוי אירוני או שקרי, ששווק בחברה הקומוניסטית ברוח "העולם המושלם"? האם הדימוי מסתיר דיכוי? האם הדימוי תואם תיאורים אוטופיים בספרות מד"ב? הדמויות הצפות במימי הבריכה – שותקות.

קלאודיו צ'ובאנו [Clăudiu Ciobanu] נולד ב־1984 בברלד, [Barlad] רומניה. בשנים 2003–2009 למד אמנות באוניברסיטת ג'ורג' אנסקו (George Enescu) לאמנויות ביאסי, רומניה, במחלקה לאמנות דקורטיבית ועיצוב. חי ועובד ביאסי.

יסמין לוין

קְלֹאוּדִיּוֹ צִיבָאֲנוּ, סדרת עולם מושלם #1, 2010, שמן על בד, 140x190, אוסף האמן
 Claudiu Ciobanu, Perfect World Series #1, 2010, oil on canvas,
 140x190, artist's collection

פלורין צ'יולאקה: אזרח הכפר הגלובלי

מרבית ציוריו של פלורין צ'יולאקה עוסקים בגלובליזציה, מגמה עולמית שלא פסחה גם על רומניה. ציוריו גדולי הממדים מקפאים דימויים מוכרים ממסכי הטלוויזיה והמחשב, שבהם נחשף הויתור-מדעת על "חומרים מקומיים" למען חומרים גלובליים-מערביים, אירופים או אמריקאים. הציורים מפארים, או שמא מבקרים, את השליט החדש של רומניה – "האח הגדול", הצופה בנו מבעד למסכים. כמו גודלם הניכר כך גם חומריותם העשירה של הציורים – הם עומדים בסתירה לאופיים הווירטואלי של הדימויים. למעשה, חומריות הציור קוראת תגר כנגד הדימוי: זה איננו מסך טלוויזיה או מחשב – זהו ציור! כך, מתוך חומריותם של הציורים, מתעוררת המחשבה הביקורתית אודות חיקוי והתבוללות; אודות כוחו של דימוי גלובלי; שטיפת מוח; חברת הצריכה וחברת הראווה.

פלורין צ'יולאקה [Florin Ciulache] נולד בשנת 1977 בבוקרשט שברומניה.

2001 – סיים את לימודי האמנות באוניברסיטה לאמנויות בבוקרשט. חי ועובד בבוקרשט.

איריס טרסמן ומעיין רובינוביץ

פֿלורין צ'יוּלָאכֶה, רִיאָלִיטִי TV, 2003, שֶׁמֶן עַל בּוֹד, 84x110, אוֹסֶף הָאֵמֶן
 Florin Ciulache, Reality TV, 2003, oil on canvas, 84x110,
 artist's collection

איריס קובליו: אגדות על ארוחות ותרופות

קבוצת העבודות שציירה איריס קובליו על אריזות של תרופות מבוססת על סדרת ציוריה *כיפה אדומה*, משנת 2000. הסבים והסבתות של האמנית סיפרו לה את האגדה בילדותה, שוב ושוב, ברומנית. בגרסה הרומנית, כיפה אדומה מביאה לסבתה אוכל ותרופות. על מנת להפוך את התרופות לפחות מאיימות החלה קובליו לצייר על אריזותיהן ציורים הקשורים לשירי ילדים רומנים, אותם זכרה מילדותה.

בקבוצת הציורים *ארוחה משפחתית* מתארת קובליו את פניהם של בני משפחתה האהובים, כפי ששחזרה אותם מתצלומים ישנים. הפנים מצוירות על גבי צלחות, אותן ערכה על גבי שולחן במתכונת הישיבה שהיתה נהוגה בקרב בני משפחתה.

איריס קובליו [Iris Kobalio] נולדה בשנת 1951 בתל אביב, ישראל. 1979-1983 – לימודי ספרות עברית באוניברסיטה העברית בירושלים. 1983-1987 – לימודי תואר ראשון בקומפוזיציה באקדמיה למוסיקה ע"ש רובין, ירושלים. 1987-1990 – לימודי תואר שני בציור באוניברסיטת מנסילבניה, פילדלפיה, ארה"ב. חיה ועובדת בתל אביב.

ליעד גרוס

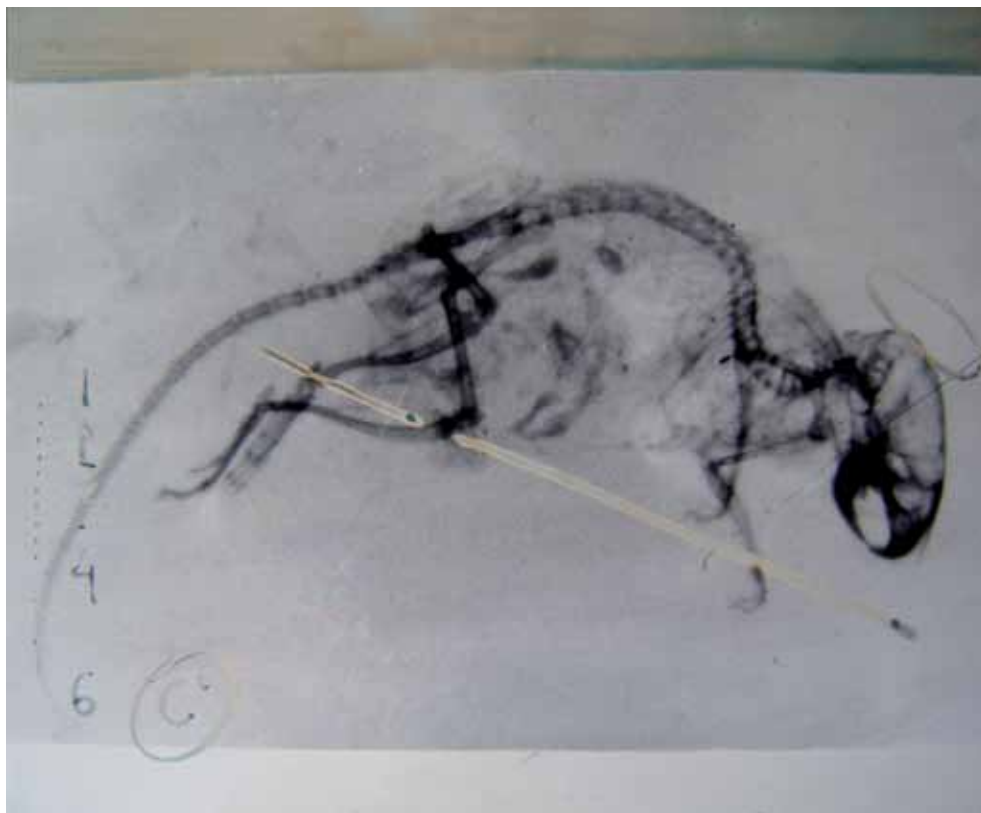
איריס קובליו, מאמא טאטא נוי (אמא ואבא אינם), 2009, צבעי מים על קופסת
 תרופות, 20x20, אוסף האמנית
 Iris Kovalio, Mama Tatăl nu (Mom and Dad are Gone), 2009, watercolor
 on medicine boxes, 20x20, artist's collection

וַאסִילָה רָאטָה: עַל עֲכָבְרִים וְאֲנָשִׁים

עבודותיו של האמן ואסילה ראטה קשורות לחינוך הנוקשה שקיבל בפנימייה קומוניסטית בקישינב. המיצב שלו F3 מתייחס להתמודדותו עם חוויותיו מאותם ימים קשים. שלוש אותיות ה-F [שם המיצב] מתייחסות לשלוש התחושות הקשות ביותר שהוא חווה בנעוריו: פחד, רעב וקור (ברומנית שלוש המילים הללו מתחילות באות F). במיצב לובשות תחושותיו דימוי של עכברים מתים ומלכודות לעכברים אנושיים. כשוואסילה ראטה בגר נעלמו חבריו לתיכון בלי להותיר עקבות. במיצב שלו משולים חבריו לעכברים שננעלו במלכודת. תמונות החברים בפנימייה, כפי שנשתמרו אצל ראטה, מבצבצות מאחורי שקיות מים המטשטשות את דמותם. מה שנותר חקוק בראשו, לכוד במלכודות הצהובות. זכרם הצורב של חבריו שנעלמו נקשר באופן אסוציאטיבי לתחושות הקשות שליוו את נעוריו: רעב, קור ופחד.

ואסילה ראטה [Vasile Rață] נולד בשנת 1966 בקלרסי, מולדובה (Calarasi R. Moldova). חי ועובד בבוקרשט.

שרון רסולי, שירן בסון ורות אלעד

נאסילָה ראָטָה, 3F [פּחד, רעב, קור], 2003, מיצב, אוסף האמן
 Vasile Rață, 3F, 2003, installation, artist's collection

ראובן רובין: שחר עבודתו

בשנת 1926 כתב ראובן רובין, יליד רומניה: "בירושלים, תל אביב, חיפה וטבריה אני חש כמי שנולד מחדש". מבחינתו, כל מה שנעשה לפני עלייתו לישראל הפך לבלתי רלוונטי ו"גלותי". מי שמתבונן באופן יסודי ומלומד בציוריו הארצישראליים של ראובן מגלה, כי בין מקורות ההשראה נמצאים גם מקורות רומניים. (ר' מחקרה של ד"ר מילי הד, שהתמקד במקורות השפעה מן הכנסיות ברומניה על עבודתו של ראובן).

בתערוכה זו אנו מציעים התבוננות בציוריו המוקדמים של ראובן, שצוירו ברומניה, טרם עלייתו ארצה. הם עשירים בצבעוניותם ומלאים בפרטים דקורטיביים. איכותם ומורכבותם אינם נופלים מציוריו המוכרים, המאוחרים.

בציור *חתול על שולחן*, 1922, משמשים צבעים "צוענניים" ורישום עדין על כד כרקע לסצנה תמימה על שולחן הצייר. פשטותו של החתול המצויר והסגנון השטוח מעט יתפתחו ויופיעו אחר כך בדיוקנאות הארצישראליים של ראובן.

ראובן רובין (זליקוביץ') [Reuven Rubin]. נולד למשפחה חסידיית קשת יום בשנת 1893 בעיר גאלאץ, רומניה. 1922 – עלה לישראל. 1972 – זכה בפרס ישראל. נפטר בביתו בתל אביב בשנת 1974.

אפרת ברוכי

ראובן רובין, חתול על שולחן, 1922, שמן על קרטון, 69x47, עיזבון האמן
Reuven Rubin, Cat on a Table, 1922, oil on cardboard, 69x47,
Estate of the artist

פיליפ רנצר: ברנקוזי ואני

ברבות מעבודותיו הפיסוליות ובמיצביו משלב פיליפ רנצר רישומים ואסמבלאז' מעץ, חומרים שונים ו"רדי־מייד". רנצר מבטא באמצעות הומור ואבסורד, חוויות עמוקות הקשורות לביוגרפיה שלו: הגירה, עקירה תרבותית, זהות, שייכות וזיכרון.

בשנים האחרונות חל שינוי מסוים בעבודותיו. הוא עסוק יותר בפורמליזם, באמצעות פיסול מופשט גיאומטרי, מינימליסטי, הרמוני. בפסלים הללו הוא מקיים דיאלוג מורכב ומרתק עם אבות הפיסול המודרני, ובראשם עם הפסל הרומני קונסטנטין ברנקוזי. דיוקנו של רנצר משתלב לא אחת לצד דמות אביו הביולוגי או לצד דמות אביו הרוחני־אמנותי, ברנקוזי.

פיליפ רנצר [Philip Rantzer] נולד בשנת 1956 בעיר פולישט [Ploiești] ברומניה. בשנת 1960 עלה לישראל. 1981–1979 – למד אמנות ב"מדרשה". חי ועובד בתל אביב.

איילת עברון גרובר ולרה שילוב

פיליפ רנצר, אבא ואני, 1984, צבע זכוכית על נייר, 70x50
Philip Rantzer, Father and I, 1984, glass paint on paper, 70x50

closer to Zionism and eventually immigrated to Israel with her husband. Her father passed away in Romania and her elderly mother joined her daughter in Israel. Weisz Schweiger was exposed to those horrifying stories only at her mother's deathbed.

After the death of her mother, Weisz Schweiger traveled to her family house in Bucharest and took photographs of the place before it was leveled. The six works of *Pieces of Memory* are based on these photographs and constitute a patchwork, an act of tikkun (repair), a collage that strives to release her inner feelings in front of the views and the stories and patch up her shredded memories.

Erica Weisz Schweiger, b. 1947, Cluj, Romania. 1961-65 – studied at the Cluj High School for the arts; 1965-71 – studied at the Ion Andreescu Academy of Visual Arts, Cluj. Immigrated to Israel in 1975. Lives and works in Beer Sheva.

“still life” paintings. Alongside her “Romanian objects,” Stanciu creates “Israeli atmosphere,” an atmosphere she has adopted in her second homeland, Israel.

In her portraits, Stanciu puts on and off different identities, reveals and externalizes states of mind, memories, disappointments, passions and longings of an immigrant, who lives in between two cultures. In these paintings her face is partially veiled or screened. The decorative patterns of this “screen” bring to mind Romanian embroidery and lacework. Actually, the screen offers a glimpse into her inner world, or into the “map” of her soul, which is now inscribed on her face.

Nora (Eleonora) Stanciu, b. 1954, Bucharest. 1968 – graduated from the School of Fine Arts, Bucharest. Immigrated to Israel in 1968. Lives and works in Ashkelon, Israel.

Erica Weisz Schweiger: *Pieces of Memory*

Aviva Almog and Lara Shilov

As she was tending to her terminally ill mother, Erica Weisz Schweiger had heard, for the first time, the history of her family in Romania during World War II. According to her mother, in 1933 the family had established and later ran a prosperous women’s fashion business in Bucharest’s high street. At the beginning of 1940, armed gangs of the paramilitary pro-nazi Iron Guard launched a cold-blooded murderous spree against the Jews, culminating in the Iași pogrom of June 29, 1941, during which more than 10,000 (the official number is unknown) Jews were humiliated, tortured and slaughtered. The artist’s parents fled to the USSR and spent four years in concentration camp. At the end of the war, they moved to the city of Cluj, where Erica Weisz Schweiger was born. Rather than acquainting herself with her parents’ past history, she drew

Vilhelmina Sokol, b. 1982, Bucharest. Immigrated to Israel with her mother and grandmother in 1985. 2005-9 – graduated (with honors) from the Department of Industrial Design at the Bezalel Academy of Art and Design, Jerusalem. Lives and works in Jerusalem.

Lila Passima: Pillows / Portraits

Emily Nester

Lila Passima manually embroiders portraits on minute pillows. Using cross-stitch and geometric forms, she sews and embroiders the pillows with multifarious traditional Romanian patterns on and with traditional materials such as wool and silk. The expressive embroidered portraits depict private figures related to the artist's childhood memories and experiences. Embroidered on its own miniature pillow, each portrait expresses particular emotion and unique experience. The soft and delicate pillows have a dreamy quality. They allow a poetic gaze into a spectrum of human emotions and into the artist's interpretation of reality.

Lila Passima, b. 1967. 1996 – graduated from the Department of Decorative Arts and design, Academy of the Arts, Bucharest. Lives and works in Bucharest.

Nora (Eleonora) Stanciu: Portrait Behind Lace

Svetlana Hasler and Iveta Manshirov

Influences of Romanian tradition and culture are clearly discernable in Nora Stanciu's work. Romanian poetry books, chinaware, traditional hand-made rug, a century old traditional garments, and fur handbag – all these items can be found in her studio. As emotionally charged "mnemonic objects" from her homeland, they are incorporated in her

and his imagery of Nature, forests, homes, boughs and furniture going up in flames. According to Serber, “the dead thing is more alive.”

Similarly to tombs and furniture that become “strangers” and change once they are burnt, Sasha Serber feels a stranger in Israel. According to him, he nurtures this feeling of estrangement in order to reflect the “perversity of the reality” in which we are living. His use of foamed plastic as raw material of his sculptures and installations is related to the synthetic aspect of our era. Serber disrupts the link between viewer and work of art so as to remind us that reality is not always what it seems.

Sasha Serber, b. 1973, Orhei, Moldova. 1988-92 – studied at the Repin Art College, Kishinev. Immigrated to Israel in 1992. Lives in Tel Aviv and works in Beit Yannai.

Vilhelmina Sokol: Romanian Bubble in Herzliya

Hagit Bernstein and Ilanit Aharoni-Chachkes

The language, culture, objects, furniture, food and atmosphere in Vilhelmina Sokol's home preserve Romania, her native country. Sokol defines her life in Israel as “Romanian bubble in the midst of Herzliya.” At the age of ten, the artist was orphaned of her mother. After losing her grandmother at the age of 23, she was left alone in the world. According to her own testimony, her preoccupation with art as a high school and, later, Bezalel student was a “means for self-inspection, a kind of substitute for therapy.”

Working on a Bezalel industrial design project, Vilhelmina Sokol set out to research her past and returned to her Romanian roots. Some of the items she had designed in this context combine sources of inspiration rooted in her Romanian past and her Israeli present with completely different source – Japan.

Liana Saxone-Horodi: Painting as a Memory Magnet

Shiran Basson and Sharon Rasuli

Liana Saxone-Horodi's lively and exceptional personality finds its expression in her colorful and vivacious paintings. The Romanian born artist evokes in her works her childhood's feelings and memories. Saxone-Horodi refers to her memories as a reality, but complements her paintings with personal and emotional stratum translated into intense and vivid colorfulness. Liana Saxone-Horodi: "A painting should attract the viewer's eye like a magnet."

Her paintings include rural landscapes, fields and trees, or interior fragments with various objects of Romanian folk culture (decorated pottery, household utensils, carpets, etc.). The pastoral landscape expresses Saxone-Horodi's optimistic personality and her ability to see the beauty of things even in the direst of times, to elicit the best of the present and look forward to the future.

Liana Saxone-Horodi, b. 1940, Bucharest. Immigrated to Israel in 1964. Lives and works in Haifa.

Sasha Serber: Oh, What a Beautiful Horrible Fire

Shani Dagan

Sasha Serber's primary childhood experiences are associated with the civil war in Moldova where he grew up until his immigration to Israel in 1973. These experiences brought forth his "aesthetic of violence and death," which is an essential and meaningful element in his works. Traces of the Grim Reaper's doings are visible in his cemetery sculptures

In this exhibition, we offer a glimpse into Rubin's pre-immigration early paintings. These colorfully rich paintings, inundated with decorative detail, were just as skillfully and intricately executed as his better-known later ones.

In his *Cat on a Table*, 1922, "gypsy" color and subtle drawing serve as a backdrop to a naïve scene on the artist's table. The simplicity of the painted feline and the somewhat flat style were to evolve and reappear in his later *Eretz Israeli* portraits.

Reuven (Zelcovici) Rubin was born in 1883 to a poor Hasidic family in Galați, Romania.

Immigrated to Palestine in 1922. Awarded the Israel Prize in 1972. Died in Tel Aviv in 1974.

Edwin Salomon: Human Nature

Ruth Elad and Sharon Rasuli

Edwin Salomon often paints animals. He does not approach them like a zoologist who wishes to document and study their features, ways of life and behavior, but rather as someone who tries to express through them human nature and feelings. Salomon does not paint the human nature as it should be, or as he wills it to be, but rather as it is.

Paintings such as *End*, *Buffalo* and *Voles* speak to us without words, evoking deep-seated emotions. Through them we introspect ourselves, as individuals and as members of society: sometimes persecutors, sometimes persecuted, frightened and isolated, or stampeding with the herd, leaving behind the feeble, who collapse on the wayside and perish.

Edwin Salomon: "animals simply roam in my mind ... and they are not alone, I run along with them."

Edwin Salomon, b. 1935, Ocna Mureș, Transylvania, Romania. Immigrated to Israel in 1961.

Taught art and lived in Holon until his retirement. Currently, lives in Bat Yam.

Vasile Rață: On Mice and People

Sharon Rasuli, Shiran Basson and Rut Elad

Vasile Rață's works are connected to his rigid upbringing in a communist boarding school in Kishinev. His installation *3F* refers to his coming to terms with his experiences during those hard years. The triple "f" mentioned in the installation's title alludes to the three most grueling sensations that accompanied his youth: fear, famine and freezing (in Romanian too these words begin with the letter "f"). In his installation, his emotions translate into an image of dead mice and human mousetraps.

As Vasile Rață grew up, his high-schoolmates disappeared without leaving a trace. In his installation, his friends are likened to trapped mice. Behind water bags one can vaguely see photographs Rață has kept of his schoolmates. Whatever was inscribed in his mind is captured in the yellow traps. The burning memory of his vanished friends is associated with the hard sensations that accompanied his youth: famine, freezing and fear.

Vasile Rață, b. 1966, Călărași, Moldova. Lives and works in Bucharest.

Reuven Rubin: His Early Work

Efrat Baruchi

In 1926, Romanian born Reuven Rubin wrote: "Here in Jerusalem, Tel Aviv, Haifa and Tiberias, I feel myself reborn." For him, everything he had done before immigrating to Israel became irrelevant and "diasporic." However, closer and more educated inspection of Rubin's *Eretz Israeli* paintings reveals, among others things, his Romanian sources of inspiration. (See Prof. Milly Heyd's study, which delved into the influence of Romanian church art on Rubin's work.)

Tudor Prisăcariu does not present an impartial photographic documentation of objects, but rather take a stand by using different camera angles and chaotic compositions to emphasize the dynamics of change. The project's title, *Entropy*, alludes to chaotic state of affairs and reflects the artist's critical reaction to the reality unfolding before his eyes. The result is a cluster of photographs defined by the fascinating links Prisăcariu forges between the constituent parts of that reality.

Tudor Prisăcariu, b. 1984, Bucharest. 2007 – graduated with honors from Richmond, the American International University in London. Lives and works in London.

Philip Rantzer: Brâncuși and I

Aielet Evron Grover and Lara Shilov

In many of his sculptural works and installations, which combine drawings with wood assemblages and other materials and readymades, Philip Rantzer uses humor and absurdity to express deeply entrenched biographical experiences: immigration, cultural uprooting, identity, belonging and memory.

In recent years, a certain transformation has taken place in his works. More than ever before, he addresses formalist issues by means of abstract geometric, minimalist, harmonious sculpture. In these sculptures, he conducts complex and fascinating dialogue with the fathers of modern sculpture, primarily with Romanian sculptor Constantin Brâncuși. Rantzer often combines his own portrait with the figure of his biological father or that of his spiritual-artistic mentor Brâncuși.

Philip Rantzer, b. 1956, Ploiești, Romania. Immigrated to Israel in 1960. 1979-81 – studied at Hamidrasha Art College, Ramat Hasharon, Israel. Lives and works in Tel Aviv.

In his installation *The Golden Flat: The Last Carnival*, the objects – various gilded domestic objects – are taken out of their practical and actual context. Thus they become metaphorical representations with utopian aspect that denies time- and change-based dimensions in exchange for empty promises. Potecă refers to the utopian aspect of Ceaușescu's brand of communism during Romania's "Golden Age." More than a mere reference to that period of time, the use of gold also links the frozen/confined situation to several cultural themes: the Sleeping Beauty legend; the myth of King Midas's daughter; the biblical account of Lot's wife turning into a pillar of salt; the victims of Pompeii trapped within a layer of volcanic debris. In these examples, the traces of personal tragedy, or the relics of an entire civilization are forever frozen within an aesthetic wrap.

Alexandru Serafim Potecă, b. 1977, Zăvoia, Braila District, Romania. 1996-2001 – studied at Bucharest's University of the Arts, Sculpture Department (BFA); 2002-2003 – studied at Bucharest's University of the Arts, Sculpture Department (MFA). Lives and works in Bucharest.

Tudor Prisăcariu: *Entropy*

Sigal Maor

In his photographic project, Tudor Prisăcariu attempts, as he himself puts it, to "better understand contemporary Romania." While working on the project, the artist visited some forty different locations throughout Romania and documented its irreversibly changing landscape. The transformations are etched in the rural and urban landscapes as visual signs that testify to, among other things, the mental metamorphosis the country and its ways of life have undergone.

Dan Perjovschi: Line of Criticism

Marganit (Niti) Cassapu

Dan Perjovschi is a visual artist who draws his linear sketches and graffiti straight onto the walls of museums throughout the world. These wall drawings refer to contemporary political, social and cultural issues.

Perjovschi comprehend the world through painting. His drawings may seem like graffiti and caricatures, but in fact they are not. In his works he captures a single “frame” of life, a succinct, sharp and cynical close-up. His criticism is precise. With refined artistic competence, he raises complex issues and presents them in abstract, condensed and direct language. His works make their viewers laugh and frown simultaneously. His criticism of the world as well as its customs, beliefs and greediness is presented in empathic way: his is a well honed, but not black humor, and his scalpel is sharp but not deadly.

Perjovschi: “I draw black and white drawings, but my humor comes in all kinds of color.”

Dan Perjovschi, b. 1961, Sibiu, Romania. 1985 – received MFA from George Enescu University of Fine Arts, Iași, Romania. Lives and works in Bucharest and all over the world.

Alexandru Serafim Potecă: Idea of Memory

Shani Dagan and Deborah Elhadad Aroshas

In 2003, Alexandru Serafim Potecă made three sculpted portraits and covered them with petals in the colors of Romania’s national flag. Following this act of coating, the artist began investigating interactions between the surface properties of an object and the time dimension.

evoked by the urban spaces of Jaffa and Bucharest, and combine the world of yesterday with modern, contemporary world. The splicing materializes within the visual encounters between sewing shop or her childhood home and the graffiti vehemently sprayed on urban walls and international fashion ads.

Ruth Oren, b. 1949, Bucharest. Immigrated to Israel in 1961. 1970-74 – studied Hebrew literature and language at the University of Haifa (BA) and history of theater at the Hebrew University in Jerusalem. Lives and works in Haifa.

Ștefan Pelmuș: Secular Icons

Anna Yevelson

The paintings of Ștefan Pelmuș are inundated with symbols and enigmatic signs, which nearly cover the entire canvas. There is a formal or ideational link between the images, even when they are derived from different cultural worlds. Pelmuș combines elements from the repertoires of Christian iconography and Romanian popular symbols with symbols of oriental cultures and the ancient world. “In order to become an artist, one needs a world of one’s own,” says Pelmuș and goes on to emphasize that his symbols are “engaged in a dialogue like theatrical characters.” Moreover, his paintings betray his affinity to the style of Flemish artists such as Hieronymus Bosch and expressionist and surrealist artists such as Roberto Matta and Yves Tanguy.

Ștefan Pelmuș, b. 1949, Valea Călugărească, Romania. 1972 – graduated from Bucharest’s Academy of Fine Arts. Lives and works in Bucharest.

Grass,” and indicates the “deceased’s” dates of “birth” (March 2008) and “death” (June 2008). The cemetery is partially covered with snow. The photograph has a pastoral and romantic air to it, but it also raises questions about memory and forgetfulness, commemoration and repression. Is Miklos Onucsan’s choice of a Jewish cemetery in Romania meaningful? Does the withered haystack in the middle of a cemetery allude to “memento mori” (“remember your mortality”) and to the concept of “vanitas” (“vanity of vanities; all is vanity”)? Can it be related to the fierce moral message of the central panel of Hieronymus Bosch’s *Haywain* triptych?*

The photograph remains silent, as deadly silent as the cemetery.

Miklos Onucsan, b. 1952, Gherla, Romania. 1979 – graduated from the Ion Andreescu

Academy of Visual Arts, Cluj-Napoca, Romania. Lives and works in Oradea, Romania.

* Hieronymus Bosch, *The Haywain* Triptych, 1485-1490, oil on panel, Museo del Prado, Madrid.

Ruth Oren: Ruins in Jaffa, Graffiti in Bucharest

Lilach Baumer

From the beginning of her career as a photographer, Dr. Ruth Oren focused on images of urbanscapes, which usually seem abandoned or undergoing processes of change. Considerable part of her attraction to such views is related to her memories of Bucharest, her native town. Recently, she returned to Bucharest and started retracing her childhood’s landscapes. Dr. Oren’s photographs create a meeting point between two worlds: Romania – her childhood’s homeland; and Israel – a land where she has evolved artistically and intellectually. These two different points in time link together her past stories, which are

Dinu Mendrea, b. 1970, Bucharest. Immigrated to Israel in 1985. 1996 – graduated from Bezalel Academy of Arts and Design, Jerusalem. Lives and works as professional photographer in Tel Aviv.

Ciprian Mureșan: *Romanian Blood*

Marganit (Niti) Cassapu

In his works, Ciprian Mureșan examines and discusses historical, social and cultural events with the aim of unfolding the complexity of daily life and the misleading ways in which sight and historic memory operate. In his *Romanian Blood*, Mureșan deals with and reacts to the first years of post-communist Romania. During those years, nationalism had reared its ugly head and the rate of youth suicide soared. In his work, anonymous pair of hands perform an act of suicide, as the Romanian tricolor of red, yellow and blue blood gushes out of the stigmata-like wound.

Ciprian Mureșan, b. 1977, Cluj, Romania. 2000 – graduated from the Cluj Academy of Fine Arts. Lives and works in Cluj.

Miklos Onucsan: The Grass's Resting Place

Liad Gross

In his photograph, Miklos Onucsan records a haystack similar to the many haystacks that are strewn all over the Romanian countryside. However, this haystack is located in the middle of an old (Jewish) cemetery alongside tombstones covered, for the most part, with faded inscriptions. Resembling usual graveyard inscriptions, the black on white inscription attached to the haystack reads: "Here Rests the

elaborating artistically upon returning to Israel. Matzkel, a self-confessed “incorrigible hoarder,” takes “studio” photos of objects relating to her immigration experiences and absorption hardships in her first years in Israel. The deprivation she had known in her childhood and the continuous dissonance between her wish to assimilate in Israel’s way of life and the “Romanian” experience at home induce Matzkel to examine her memories through a microscope. By deconstructing memory into its components and reassembling it, Matzkel’s memory experience is reenacted.

Yehudit Matzkel, b. 1951, Bucharest. Immigrated to Israel in 1958. Studied fine arts at the Tel Aviv University (MFA), and photography at Hamidrasha Art College, Beit Berl, Kfar Saba (1995-8). Lives and works in Kfar Aharon.

Dinu Mendrea: Through the Lens of an Immigrant

Nikolas Smirnov

Dinu Mendrea takes his photographs in Israel. Ostensibly, nothing can defy this statement. However, upon closer inspection one may sense the obvious Eastern European “aroma” of photographic tradition and rigorous compositions and their unique aesthetics resembling that of Czech photographer Josef Koudelka for example. Although Dinu Mendrea doesn’t veil the Israeli components of his images, they do raise feelings of strangeness and distance. As he is looking at reality through his camera lens, something in his gaze, an immigrant’s gaze, searches for the familiar and acquainted: the smell of home, the Russian soldier, the inflatable fortress and a bomb disposal device that looks like a diving helmet from moving pictures of the 1930s.

Sorin Ilfoveanu: Romanian Myths

Hagit Bernstein

Sorin Ilfoveanu's work often deals with religious and mystical themes by means of symbolism articulated with linear, stylized simplicity. His works explore the meaning of human existence, while creating inter-cultural time and space. Figures depicted in his works range between the traditional and the exotic. Whereas the woman epitomizes love, mystery and eternity, man's future is bound to his roots-loins. Ilfoveanu's narrow and symbolic colorful diapason is based on black, white, yellow, and red.

The yellow background plays an important role in Ilfoveanu's works, like that of the gold leaf in traditional icons. It highlights the mystical air and the sacred dimension that imbue his works. Animals represent here human qualities as well as allude to Christian, Romanian, or classical myths concerning Europa (the bull) and various hybrid creatures.

Sorin Ilfoveanu, b. 1946, Câmpulung Muscel, Romania. 1970 – graduated from the Bucharest University of Fine Arts. Lives and works in Bucharest.

Yehudit Matzkel: The Memories' Gatherer

Yevgeny Cherp

Yehudit Matzkel's works deal with various layers of memory. Photographing domestic objects and artifacts and details of old photographs, Matzkel confronts her childhood memories from Israel and Romania. The artist, who had immigrated to Israel from Bucharest, returned with her mother to her native land only recently, some five years ago. This visit evoked in her nostalgic feelings, a theme she began

with nostalgic air, her works are constantly corresponding with her childhood memories of happier and better period in her life. Sometimes, she incorporates in her works embroidery, words and texts to enhance her connection to the theme. As she herself testifies, the small scale of her works is meant to convey modesty and humility. Beside her living environment, she draws her inspiration from literature and from the works of Morandi, Bonnard, and other visual artists.

Stela Lie, b. 1959, Timișoara District, Romania. 1981-85 – graduated from the Fine Art Institute in Bucharest. Lives and works in Bucharest.

Nicu Ilfoveanu: Romania on the Road

Hagit Bernstein

“Nicu Ilfoveanu is an exception,” wrote Romanian artist Cosmin Moldovan in 2006, referring to this Romanian photographer’s artistic abilities. According to Moldovan, Ilfoveanu chose to focus on photographing his homeland’s landscapes, a genre currently considered as “inferior” in Romanian fine art photography. As part of a recent series of works some of which are displayed in this exhibition, the artist took these photographs as he was traveling on side roads leading to remote, small villages in Romania. Ilfoveanu met with the simple people who inhabit these places and listened to their life stories. These staged photographs capture the villagers and their histories and represent the utmost basic Romanian spirit, roots and essence.

Nicu Ilfoveanu, b. 1975, Pitesti, Romania. 2001 – graduated from the Video Department at the National University of Arts, Bucharest. Lives and works in Bucharest.

in Jerusalem; 1983-7 – studied composition at the Rubin Academy of Music, Jerusalem (BA);
1987-90 – studied painting at the University of Pennsylvania, Philadelphia. Lives and works
in Tel Aviv.

Istvan Laszlo: Erased Memory

Lilach Baumer and Yevgeny Cherp

Istvan Laszlo's works deal with memory and its reliability or the lack thereof. In his attempt to decipher the mechanism of human memory, the artist deconstructs an image to its constitutive elements and reassembles it. Laszlo challenges the reliability of the photographic medium and of memory itself. By employing the simple manipulation of erasure, Laszlo questions the very concept of historical documentation. Present at one moment and absent at another, the figures produce ambiguity. On the one hand, they create sort of an alternative history, and on the other hand, they inspire a feeling of the calm after – or before – the storm. Back in the olden days, manipulation of collective memory was a matter of routine, as part of the attempt to build a new Romanian identity with all its trimmings.

Istvan Laszlo, b. 1981, Târgu Mureș, Romania. Graduated from the Art and Design University, Cluj-Napoca, Romania. Moved to Dublin, Ireland in 2003 and studied there filmmaking and audio engineering. Lives and works in Târgu Mureș and Dublin.

Stela Lie: Objects of Nostalgia

Dafna Blum and Meital Zisman

Stela Lie draws and illustrates domestic objects from her personal collection as well as the vegetation in her private garden. The painted objects are presented as both realistic and naïve objects. Imbued

Marcel Janco, b. 1895, Bucharest. 1916-21 – studied architecture at the Zurich Polytechnikum. Co-founder of Dada. Held several exhibitions in Bucharest, Paris and Zurich before immigrating to Palestine with his wife and two daughters in 1941. Co-founder of New Horizons group (1948). Co-established the Ein Hod artists' village (1953). Awarded the Dizengoff Prize for painting (1946 and 1951), and the Israel Prize for painting (1967). Represented Israel in the Venice Biennale (1952) and participated in the Sao Paulo Biennale (1954). Pronounced "one of the 20th century's greatest artists," at a soirée held at the Romanian National Museum of Art in Bucharest (1981). In 1983, the Janco Dada Museum was opened in Ein Hod. Marcel Janco died in Ein Hod in 1984.

* Cited in *Marcel Janco, On the Edge, Holocaust Drawings* (catalogue), Janco Dada Museum, Ein Hod, Beit Lohamei HaGetaot, and Yad Vashem, Jerusalem, 1990, pp. 31-30.

Iris Kovalio: Meals, Medicaments and Fairytales

Liad Gross

The group of works painted by Iris Kovalio on medicine packages is based on her 2000 *Little Red Riding Hood* series of paintings. As a child, the artist's grandparents told her this fairytale, time and again, in Romanian. In the Romanian version, Little Red Riding Hood brings to her grandmother food and medicines. To attenuate the horrifying aspect of medicines, Kovalio started painting on their packages images associated with Romanian nursery songs she remembered from her childhood.

In her *Family Meal* group of paintings, Kovalio used old photographs to restore the faces of her beloved relatives. Having portrayed their faces on eating plates, the artist had set them on a table according to her family customary seating arrangement.

Marcel Janco: The Bucharest Pogrom

Noa Rosenberg and Sigal Maor

Marcel Janco is best known for being a co-founder and a leading member of the avant-garde Dada movement. Established in Zurich in 1916, the movement, which reflected the disappointment that pervaded Europe during and in the aftermath of World War I, reacted against classical European culture and everything it stood for. Among the group's members were artists, poets, musicians, and authors of Romanian descent, who employed an abstract and expressionist language and devised new ways of artistic expression.

Both *Self Portrait* and the drawing from *On the Edge* (*Kav Ha'Ketz*) series displayed in this exhibition were executed by Janco while still in Romania. After witnessing the Bucharest Pogrom of January 1941, Marcel Janco made this series in protest against and lamentation on the cruel fate of Romanian Jewry. He shaped the figures of the series in the spirit of German Expressionism: the Jews are depicted as a group of small figures facing their victimizers, the brutal Iron Guard's legionnaires, who are portrayed as monstrous giants. Marcel Janco added to the drawings a text describing the event in pungent words: "Recently the slogan has been widespread claiming that the Romanians have gone to war against the 'internal' enemy, that is, the Jewish [...] entity [...], which had to be destroyed. [...] On Tuesday night scores of Jews were forced out of their homes [...] They were led off and packed into corridors and synagogues, and loaded in groups of 30 or 40 onto trucks and taken to the Jaliva forest, [...] Animals kill, but do not mutilate the corpses, as the corpses of these innocent victims were mutilated."* The series was first published fifty years after the event and was dedicated to Michael (Mișu) Goldshlager-Costin, Janco's brother in law, who was murdered during the pogrom.

Teodor Graur, b. 1953, Pogăceaua, Romania. 1978 – graduated from the Academy of Fine Arts, Bucharest. Lives and works in Bucharest.

Dov Heller: Dad and Mom are in Palestine

Maayan Rubinovitz and Iris Tresman

Dov Heller's works refer to his life story, and especially to his forced parting from his parents. Wishing to check the possibility of emigrating to Palestine, his parents left Romania in 1939 on board of an illegal immigrant ship bound for Palestine. The outbreak of World War II shortly after their departure prevented them from returning to Romania. Two-year-old toddler Dov Heller spent the war years with his relatives in Bucharest. In 1949, he immigrated to Israel and reunited with his parents and his Israeli born siblings. To this day, Heller is aware of the gap between himself and the rest of his family, a gap deriving from his diasporic identity. In his works, he often deals with the illegal immigrant ship that had brought his parents to Palestine, and with the latter's identity. He reproduces a postcard with Nazi emblems, and in his *Primavera* series several signs from his Romanian past resurface: the Romanian national flag and language, and his original name. As a boy who grew up in World War II Romania, his memories are characterized by a sympathy for the communist-Soviet regime and admiration for the Red Army that had liberated him (and many others) from the horrors of war.

Dov Heller, b. 1937, Bucharest. Immigrated to Israel in 1949. 1962-3 – studied at the Avni Art School, Tel Aviv; 1967-72 – studied at the Bezalel Academy of Art and Design, Jerusalem.

Taught at the Bezalel Academy of Art and Design, Jerusalem in the years 1971-2001. Since 1955, lives and works in Kibbutz Nirim.

Christians purchase small jars filled with soil from the Holy Land and keep them in their homes. For Făinaru, these practices have a double meaning: on the one hand, they rekindle his longing for the past, for his childhood in Romania; on the other hand they provoke thoughts about the present, about the local territorial conflict over a piece of land or over its soil.

Belu Simion Făinaru, b. 1959, Bucharest. 1970-73 – studied at the Nicolae Tonitza School of Fine Arts, Bucharest. Immigrated to Israel in 1973. 1977-81 – studied art and philosophy at the University of Haifa (BA); 1982-84 – post-graduate studies, University of Chicago (MA); 1985-6 – advanced studies of design, Domus Academy, Milan, Italy; 1986-7 - advanced studies of art, the Royal Academy of Fine Arts, Brussels. Lives and works in Haifa.

Teodor Graur: Romania and the European Union

Emily Nester

In his series of photographs, Teodor Graur documents locations in Romania with reference to their relation to the EU, into which his country was recently admitted. Graur examines the so-called Western values of democracy, pluralism and liberty, by comparing them to what he deems as Romanian values. On the one hand, Romania increasingly adopts Western European values; and on the other hand, he suggests that it clings to the past and to traditions inconsistent with the spirit of the European Union. Designed like posters, Graur's works capture the dissonance between the will to join the West and the will to preserve tradition. In the humorous or ironic footnotes he adds to the photographs, he comments on the more "Romanian" values, such as Orthodox Christianity and family values, indicating thereby the impossible gap that separates Romania from Western Europe.

Eisenscher belong to a series of works the artist had done in Romania before emigrating to Palestine. After settling in Palestine, Eisenscher often painted the country's landscapes and stood out for his artistic geometric-cubist style and vivid plains of color. In 1954, he published a selection of color woodcuts "*Yefe Nof Israel*" (beautiful vistas of Israel). His artistic creation did not receive its due acknowledgement in Israeli culture.

Yaacov Eisenscher, b. 1896, Storoynetz, Bukovina. Before immigrating to Palestine (1935), lived and studied art in Vienna (1926-30) and in Paris (1930-35). Taught at the Bezalel Academy of Art in Jerusalem for 15 years. Awarded the Dizengoff Prize in 1947 and the Haifa Municipality Prize in 1958. Over the years, his work was displayed in numerous solo exhibitions throughout Israel; in addition, Eisenscher participated in the Sao Paolo Biennale in 1953 and the Venice biennale in 1957. Died childless in 1980.

Belu Simion Făinaru: Pocket Filled with Soil

Yasim Levin

Belu Simion Făinaru's main body of work focuses on Judaism-related themes. The artist attempts to "translate" the Jewish outlook into artistic language, to raise questions concerning life in Israel and in the Diaspora, and to address the Israeli-Palestinian conflict.

In his works on display in this exhibition, he uses a pillowcase from his parental home in Romania and an undershirt his father had been wearing there (not unlike common Israeli undershirts). Within a pocket he had sewn into the undershirt, the artist had put some soil from Jerusalem. According to him, wearing soil from the Holy Land on one's body, close to one's heart, is a common Jewish custom. Jewish living in Romania (and elsewhere) used small bags filled with soil from the Holy Land as their headrests in life and death. Many Romanian Orthodox

Digi Dekel, b. 1958, Iași, Romania. Immigrated to Israel in 1964. Settled in the Arabah in 1977 and was among the founders of Kibbutz Samar. 1993 – graduated from Hamidrasha Art College. Lives and works in Kibbutz Samar.

Maxim Dumitraș: the Absent Whip Sculptures

Mosches Dayan Rachel

Formally, Maxim Dumitraș's wooden sculptures of the *Encircled Absence* series (2006) derive from the sculptural momentary line created in the air during a whiplash. These linear sculptures delimit an empty space. The object becomes an encircled space on the verge of nullification, as the idea and the symbol of an absent whip overwhelm the actual object. This is a floating presence, associated with primeval symbols of space, Nature, the universe, motion, circularity, recurrence, overtness and covertness. The visual cleanliness, the materiality of the wood and its textures, the secret of reduction and of merging practical object with spiritual-artistic object, all these bring to mind the sculptures of Constantin Brâncuși, the Romanian sculptor who masterfully combined all these elements in his sculptures.

Maxim Dumitraș, b. 1958, Sângeorz-Băi, Transylvania, Romania. 2005 – graduated from the Art and Design University, Cluj-Napoca, Romania. Lives and works in Sângeorz-Băi, where he serves as curator and director of the local museum of art.

Yaacov Eisenschner: Country Views

Haim Maor

Displaying impressions from views of the Romanian countryside and portraits of various artisans, these two woodcuts from the estate of Yaacov

Jean David sketches the bird as concise, flat figure, or quasi-pictogram. Like the rhinoceroses in Ionesco's play, David's birds represent human-private and general-societal existential situations.

Jean David, b. 1908, Bucharest. Set out in 1927 to study architecture in Paris, but eventually studied there painting at the École des Beaux-Art, the Grande Chaumière Academy, the Académie Scandinave and the Académie Libre (with André Lhote) (1930). Immigrated to Palestine in 1944; a co-founder of Ein Hod Artists' Village (1954). Died in Israel in 1993.

Digi Dekel: *Everything is Open*

Nikolas Smirnov

Digi Dekel's 1999 series of three photographs, *Everything is Open*, depicts a hand holding a movie "frame." On the one side, the aggressive act of shoving an image before the eye of the camera reveals to us, as it were, what is going on there. On the other side, there is a dissonance or tension between the statement "we have nothing to hide, everything is out in the open," and the dark image that conceals rather than reveals anything. Another image includes the caption "God sees all." This trenchant and intimidating statement reinforces the aggressive act of a big hand that seemingly dominates the visible and the invisible. In the third photograph, the hand is holding an image of a clenched hand holding tightly something we cannot see. Digi Dekel, who immigrated to Israel from communist Romania during the reign of Ceaușescu, expresses here something of the horror of living under the Big Brother's tyranny. The overwhelming gaze of the spectacled "gray bureaucrat," the obedient henchman of an omnipotent ruler, hovers over the photographs and imparts an onerous sense of mystery and manipulation.

Florin Ciulache: Citizen of the Global Village

Iris Tresman and Maayan Rubinovitz

Most of Florin Ciulache's paintings deal with globalization, a world process that has not skipped Romania. His large scale paintings freeze familiar TV and computer images, which consciously replace "local materials" with global-Western, European or American ones. His paintings celebrate, or maybe denounce, Romania's new master – the "Big Brother," who watches over us from behind the screen. The paintings' dimensions, as well as their rich materiality, contradict the virtual nature of their images. Indeed, the painting's materiality challenges the image: this is not a TV or computer screen – it is a painting! Thus, the very materiality of the paintings engenders a critical thinking about simulation and assimilation; about the power of the global image; about brainwashing; and about the consumer society and the society of the spectacle.

Florin Ciulache, b. 1977, Bucharest. 2001 – graduated from the University of Arts, Bucharest.

Lives and works in Bucharest.

Jean David: the *Birds*

Svetlana Hasler and Iveta Manashirov

In 1979, Burston Graphic Center, Jerusalem, published Jean David's portfolio of lithographs and silk-screens, the *Birds*, with an introduction by playwright Eugene Ionesco. The bird is presented there in various positions and situations: watching out, attacking, defending itself, etc. The artist invites the viewer to contemplate on the bird's inherent nature of a permanently exposed to danger, alert and ready to attack creature.

practice that draws parallels between the past and the present is embodied in his *Living Statues of the Moments* series, in which symbols of the communist propaganda are reworked in light of Romania's contemporary life.

Dragoș Burlacu, b. 1978, Bacău, Moldova. 1997-2007 – studied at the National University of Arts, Bucharest. Since 2008, lives and works in Bacău.

Claudiu Ciobanu: “Perfect World”

Yasmin Levin

Claudiu Ciobanu paints spectacular hyperrealist images of young people floating in a swimming pool. The paintings reflect his attitude towards contemporary culture, an attitude accompanied by a sense of alienation and solitude. They do not betray a reasoned position vis-à-vis the depicted scenes. Instead, they display a somewhat stereotypic image of sublime momentary bliss as a representation of the conscious-utopian concept “perfect world,” detached from everything “routine,” as it were. Does this embodiment of a state of serenity, tranquility and harmony – in the image of the moment of floating in a swimming pool – express an aspiration for or an experience of liberty and independence? Is it an ironic or false image of the kind that was marketed in the communist society as representing a “perfect world”? Does it conceal oppression? Is it consistent with sci-fi literature? The floating figures remain silent.

Claudiu Ciobanu, b. 1984, Bârlad, Romania. 2003-09 – studied art at the Department of Decorative Art and Design, George Enescu University of Fine Arts, Iași. Lives and works in Iași.

Victor Brauner: Human Cat

Anna Yevelson

From an early age, Victor Brauner, who was born to a Jewish family in Romania, had shown interest in spiritualism and zoology. From the 1920s onwards, he was associated with surrealism. The human, animal, or mechanical bodies depicted in Brauner's paintings have all undergone a metamorphosis inspired by Romanian folklorist symbols. According to art researcher Irina Cărbăș: "For Brauner, the entire body is liable to being decomposed and recomposed afterwards, following the laws of imagination."

The feline figure shown in the exhibition is a typical example of his style.

Victor Brauner, b. 1903, Piatra Neamț, Romania. 1919-21 – attended the National School of Fine Arts, Bucharest. In 1930 Brauner settled in France and lived there until his death in 1966.

Dragoș Burlacu: *Understanding History*

Maayan Rubinovitz and Iris Tresman

Most of Dragoș Burlacu's paintings displayed in the exhibition deal with Romania's former communist leader, Nicolae Ceaușescu. These small format paintings from the *Understanding History* series depict the former leader as "everyman," immersed in his hobbies during his time of leisure, in contrast to large-scale propaganda posters, which conveyed his intimidating public persona.

In an interview, Burlacu said that he made the series "out of the need to remember the recent past and to forge hidden links with the present in order to better understand the future." Another parodying

Arie Berkowitz, b. 1953, Bârlad, Moldova. Immigrated to Israel in 1961.

1975-77 – studied at Avni School of Art, Tel Aviv; 1977-79 – studied art with Raffi Lavie;

1981 – received MA in Theater Arts from the Tel Aviv University. Lives and works in Tel Aviv.

Irina Botea: Romanian Revolution – Take 2

Avi A. Shumach

Irina Botea experienced first hand the Romanian revolution of December 1989. In her installation *Auditions for a Revolution* (2006), the artist revisits this historical event. Her installation includes the projection of news flashes broadcasted by Romanian TV studios and home video sequences recoded during the revolution.* She juxtaposes this footage with a montage of American students “auditioning” for the re-enactment of that revolution.

In her work, the artist wishes to reexamine her own and her country’s common history from a perspective of fifteen years after the event. Botea is seen from time to time in the installation instructing the students how to portray the revolutionaries. The students’ performance difficulties create absurd and comic situations and help, after a fashion, the artist to come to terms critically and from a distance with her painful past. Moreover, they enhance our understanding of the tremendous difficulty to re-read history.

Irina Botea, b. 1970, Ploiești, Romania. After living most of her life in Bucharest, in the past six years Botea lives and works in Chicago, Illinois, where she earned her MFA from the School of the Art Institute of Chicago (2006).

* Courtesy of Harun Farocki and Andrei Ujica, 2006.

and even instructs her partner and parents how to perform it; she learns a Romanian folk song and, dressed in traditional hand made Romanian outfit, sings it to migrant workers in southern Tel Aviv. These actions – which are sometimes clumsy and artificial, and sometimes funny and moving – highlight invisible links between the “Israeli experience” and its East European roots. The Romanian dance in traditional outfit, for instance, brings to mind the ceremony of *bikkurim* (first-fruits) in an old-time kibbutz.

Efi Ben-David, b. 1979, Ramla, Israel. 2004 – graduated from Bezalel Academy of Art and Design, Jerusalem; 2006 – graduated from Tamar Raban’s annual performance art workshop. 2006-10 – member of 209 Ensemble.

Arie Berkowitz: Decorated Furniture Parts

Avi A. Shumach

Arie Berkowitz’s works are made of abandoned furniture parts found outside carpentry shops in southern Tel Aviv. He reassembles and decorates these parts with ornamental motifs, thereby turning them into quasi-abstract compositions. By using ready-made wooden parts, abstract forms, reduced fragmentary patterns and colorful decorations, Berkowitz expresses a yearning for something local or homelike.

The Romanian born artist has turned his back, almost completely, on his former identity and embodies in his personality a quintessential “Israeliness.” Nevertheless, ethnic elements do appear in his work.

Arie Berkowitz: “I see no connection between my work process and my ethnic origin, but I have always been drawn to ornamentalism in my work process, so even though I might be trying to escape my Romanian identity, it would always be repressed somewhere within me.”

Zoltan Bela: Is There a New Thing Under the Sun?

Dafna Blum

Two of the main themes of Zoltan Bela's works are the generation gap and the change that meanings undergo over the years. Things that were important to one generation lose their meaning and significance and evaporate in another. One of his paintings depicts his sister in youth movement uniforms as she examines her image in a mirror. The Romanian flag and portrait of Ceaușescu are reflected inversely in the mirror. On a shelf, juxtaposed to the painting the youth movement representative belt is preserved/frozen in perspex box like consumer product or sacred relic. In another painting, the artist depicts his young son holding an action figure of American superheroine by a TV set representing the accelerated globalizing influence on Romania. On a shelf, juxtaposed to this painting there is a perspex box with playing card showing a peasant dressed in traditional Romanian garments that represent the previous generation's reality.

Zoltan Bela, b. 1977, Târgu Mureș, Romania. 2001 – graduated from the Art and Design University, Cluj-Napoca, Romania. Lives and works in Bucharest.

Efi Ben-David: Dances with Romanians

Mosches Dayan Rachel

Efi Ben-David's 2008 video work is entitled *Codrunesca*, after a Romanian folk dance by this name. The video depicts stages of a journey into the consciousness the artist undertakes in an attempt to get in touch with her family's Romanian heritage: she prepares strawberry jam the way they used to do it in the village; she learns how to dance Codrunesca

But yesterday when I saw
a water color of a little Romanian girl on a package of a medicine, her
sweet mouth open as if saying:
Mamă, tată nu-i which means mommy-daddy are gone, it was as if a
drop of water landed on a desert thorn,
which had been closed fifty winters. Now four more till sixty on a
stifling hot day
a Romanian flower opened up,
like the irises that bloomed from Van Gogh's brush, as if a rainbow
appeared
among the raindrops,
and an earthquake toppled the stones in the wall and the cellar was
broken open, the dam was breached and my mother's tongue surged,
and rose like a tear and stuck in my throat and like a lad being called to
the Torah, I gave thanks that they had brought me
and I whispered: Mamă, tată forgive me, I was the Hun.

* A reference to Pirkei Avot where different ages in a person's life are given
specific descriptions or appropriate activities

From the book: *MediTime – Duet*
Translated by: Roberta Bell-Kligler

Returning to my Mother's Tongue

Moshe Itzhaki

I go back to nineteen fifty six the Sinai Campaign. A sabra,
A five year old Hebrew starting Bible study*, in the transit camp people
hear that the destroyer Ibrahim El Awal was sunk,
My language is sprouting, as a destroyer opposite Haifa port. Since
then at the foot of the mountain I began
To build a fortified wall and a watch tower against the language of the
descendents of Atilla the Hun,
Which my parents brought on board the ship Constantza over the vast
waters.
At age eight I learned my language, their language I wrapped, buried,
hid, deep
in the cellar
I locked it, so that they would not embarrass (my father, half Turkish,
half Greek, as they say,
a pure Sephardic, I tossed back with a rolling "r" when they called me a
Romanian) so it would not embarrass me
Just so it would not expose my shame, Romanian-Hun in the fields of
the good looking young men, a weed in the Hebrew field.
Thus I passed the age of bar mitzvah and marriage. But from age forty-
to-wisdom
From time to time,
a word, a tone, a picture escaped from there. And I had to establish
anew a wall.

out from the earth. That boy is no more, my parents are no longer,
but in the face of Ibrahim in the photo, salt of the earth Palestine
am I, hope still looks out and time curves in it in
a question mark.

* What a beautiful child

** End of the world? Moshe is like an Arab, in the end he'll be like a gypsy

*** The different articles making up the traditional Arab dress and head dress

From the book: *MediTime – Duet*

Translated by: Roberta Bell-Kligler

Little Ibrahim

Moshe Itzhaki

By age two or three, I was already Ibrahim, as can be seen
Well in the old photos, especially the one from Purim.
My parents who immigrated to 'Jerusalem' after World War Two
and Israel's Independence, like the pioneers before them,
When they thought of a Hebrew figure, they saw an Arab. They said I
am a Sabre,
a child of the Land, best that on Purim I dress up as Ibrahim.
I ask what is Sabres, they told me a lot of dressed up Ibrahims.
They found a photographer, Photo David, he came to the transit camp
among the olive trees, put his head into a black sleeve, said to smile,
pressed, and it clicked.
"Ce frumos este copilu", *
My mother would melt, and my father let out a rare smile:
"Sfârșitul lumii, Moişe este ca un arab, În sfârșit el va fi un țigan. **
And so without knowing it, my parents healed what Abraham our
Patriarch spoiled with Hagar.
And in the black and white photo, galabia, kaffiyeh and akal, *** a
Hebrew boy dressed up as Ishmael.
Maybe they believed that thus would the Redeemer come to Zion, Jews
dressing as Arabs and Arabs as Jews.
Afterwards the history is known more or less,
mainly blood does not know Arab does not know Jew, gets mixed up
and calls

My Mother Hannah's Tongue

Following an evening of reading by the poet Ana Blandiana in Haifa

Moshe Itzhaki

Mining in the tunnels of forgetting
to find remnants of my mother's tongue that was wrapped
in shrouds and whose mouth was filled with dust.
But the last movements of her lips
beseeching without sound, now widening
cracks and it is possible to sense the earthquake
that is coming, maybe even the movement of continents
toward the rift within and above which
dreams and words from their homeland will wander
will nest in me at springtime and will hatch
with the beauty of their feathers like rare birds.
I place supports on the sides
so that the earth will not cave in above me
And suck in the heavens
From the cries of rejoicing over every
spring of memory, suddenly a geyser
bursts forth from the veins of love that froze
And there is no boy to put a finger in the hole in the dam

Translated by: Roberta Bell-Kligler

This is perhaps the main reason for my finding something from my home in the works of the Romanian artists participating in the show, even though my family does not hail from Romania.

Is it possible today to categorically define a “real” Romanian artist? Is it an artist who remains faithful to his or her homeland’s small village and to the art created and passed on therein as oral knowledge from one master, or artisan to another? (See, for example, the wonderfully colorful wooden tombstones that were carved by Stan Ioan Pătraș based on traditional motifs in the Merry Cemetery in Săpânța, Maramureș County; a work that his apprentice Dumitru Pop carries on nowadays.) Or maybe a “real” Romanian artist is the one who has broken local boundaries to join the global art field and become “citizen of the world” and now travels with a suitcase, a laptop, and an ipod from one art show to another? In 2011 Romania, there is not one definite answer to this question. Anyhow, the forty artists gathered in this exhibition are bound to impress us with the multifariousness of Romanians who lived, or are living, in “Greater Romania” (including German-and Hungarian-speaking Romanians, whose identity is complex by definition), or Romanian who immigrated to Britain, Ireland, the United States of America, and Israel. And for me, this multifariousness is far more fascinating than the banal art produced by “global culture industry.”

- 1 Thanks to Nora Stanciu for the information about the poet and for translating the song.
- 2 Thanks to Prof. Gabriel Gurman for the lecture on this subject he delivered at my curatorship course.

Brâncuși and Ionesco offer an example and a model for artists whose work is “universal,” but its sources and foundations are rooted in the utmost basic materials of their place and time.

Returning from my visit to Romania in 2007, I brought with me rugs with traditional Romanian motifs that were hand woven by a woman from a Maramureșian village. Seeing the carpets at my home, a friend of mine, a Bedouin artist, expressed his surprise at the fact that I had in my possession ethnic “Bedouin” works; I told him they were from Romania...

During another visit to Romania, in 2010, I met a gallery owner and curator from Bucharest. By his armchair, I noticed an exquisite rug similar to the ones I had purchased in Maramureș, and ask him what Romanian village it came from. To my surprise, he told me that it was a gift from a Uruguayan friend...

In one of her visits to my studio, an Israeli female friend of Romanian origin noticed a needlework piece presented to me by friends of Polish origin. She wanted to take home the embroidered piece, because it reminded her of her aunts’ needlepoint designs.

These incidents demonstrate how the four corners of the world draw nearer within artistic space. As far as a personal, unique work of art or artifact is concerned, it doesn’t really matter whether one is a Bedouin, Uruguayan, Romanian, Polish, or Israeli – at the end of the day, one’s subconscious and instincts always identify in it something resembling one’s home, even if it is derived from that of the other. Or, in the words of American psychologist Carl Rogers: “what is most personal is most universal.”

- b. Folklore and local culture – references, citations and influences of various Romanian arts and crafts (literature, poetry, and theater; music and folk dance; weaving and embroidery; sculpture, painting and architecture) as well as references to Romanian cuisine (Efi Ben-David, Arie Berkowitz, Vilhelmina Sokol, Belu Simion Făinaru); allusions to folk tales, legends, or myths (Iris Kovalio).

*

In discussing Romanian artists and modern cultural influence, two conspicuous names are bound to pop up: Constantin Brâncuși and Eugène Ionesco. Both these artists transcended their national field and became international trailblazers. Their spirit hovers over the exhibition and is clearly felt in the works of both Israeli and Romanian artists participating in it. Brâncuși's personality, world-view and key works have influenced many Israeli artists (not necessarily of Romanian origin), ranging from Yitzhak Danziger, Kosso Eloul, and Dov Feigin to Ya'acov Dorchin and Philip Rantzer. Key images (such as the modular structure of *Endless Column*) reverberate and referenced in many of the exhibition's works. The defiant and absurdist quality of Ionesco's dramaturgy (from *The Bald Soprano* to *Rhinoceroses*) permeate the exhibition's works in the form of metaphoric images such as people turning into rhinoceroses, bestialization, alienation and anxiety, as well as through absurd scenes and installation of nostalgic, quotidian objects that metamorphose into threatening or threatened objects.

her gaze may include a mother tongue and a father tongue; a language of the past and a language of the present; a master language and a subordinate language; a language of the oppressor and that of the oppressed; a living language and a dead one; an open-ended language and a forgotten language; original and translated languages; eloquent and inarticulate languages; grammatically correct and incorrect languages; primary language and basic language; easy and difficult languages; a language of thoughts and a language of actions; shallow language and profound language; language of laughter and language of grief; romantic language and a language of adversity; a language of peace and a language of strife; foul language and civil language; a language of the heart and a language of the gut; a language from here and a language from there. And all these join together to produce a new hybrid language – an immigrant language.

Romanian components of consciousness that are represented visually in the Israeli art scene include a patent or encoded reference to the following aspects:

- a. Collective national history and personal and familial narrative – memory of national historic or familial event (for example, in the works of Marcel Janco or Erica Weisz Schweiger); processing positive or traumatic memories; reflection: longing/nightmares/criticism and immigrant estrangement (Dov Heller, Philip Rantzer, Digi Dekel, Iris Kovalio, Dinu Mendrea, Sasha Serber); use of the Romanian language or of both languages, Hebrew and Romanian (Philip Rantzer, Nora [Eleonora] Stanciu, Iris Kovalio); link to the landscape, environment, fauna and flora (Reuven Rubin, Yaacov Eisenscher, Edwin Salomon, Nora [Eleonora] Stanciu, Ruth Oren, Liana Saxone-Horodi).

with immigrant or minority populations (such as the USA or Romania), Israel's singularity lies in the fact that Judaism is the common root and denominator of its various (Jewish) groups. Lacking an ideology and practice of selective immigrant absorption, Romania's roots lie elsewhere.

In any case, I believe that it would be interesting to examine these space and dialogue with regard to the different groups of Israeli artists participating in the exhibition: immigrants who had arrived in Israel as "mature" artists, those who came here as children, and finally those who were born here, namely local artists who were exposed to Romanian language and culture at home. This theme was previously explored and displayed in Israel in the context of nation-states such as the USA, Britain, France, Germany, Italy, Russia, and Japan. In the past decade, within the framework of my research and curatorial work at the Ben-Gurion University, I've expanded this scope of inquiry to uncharted or insufficiently charted countries of origin and sources of inspiration: art from the former USSR (*CosmopolImmigrant* exhibition, 2004), Palestinian embroidery (*Fasatin and Embroideries*, 2007), and Polish art (*Souvenirs*, 2008). *I Am a Romanian* exhibition continues this curatorial line by examining the link between Bucharest and Tel Aviv, a link that till now was hardly researched and properly displayed.

*

I'm attracted to the subject of immigration. The life stories and personalities of immigrants extend over, at least, two worlds, an existence with which I'm intimately familiar from my parental home.

Following her or his course of life, the immigrant watches life through "multifocal" lenses of near, mid and far ranges. Thus, his or

The first generation of the Israeli artists participating in the exhibition emigrated from Romania to Palestine during the 1920s and 1940s (Reuven Rubin, Marcel Janco, Jean David). Artists belonging to the second generation of Romanian immigrants arrived in Israel as children or adults between the 1960s and 1980s (Arie Berkowitz, Digi Dekel, Belu Simion Făinaru, Yehudit Matzkel, Philip Rantzer, Edwin Salomon, Nora [Eleonora] Stanciu). Artists of the third generation were born in Israel to parents of Romanian origin (Iris Kovalio and Efi Ben-David). The latter refer in their works to the Romanian heritage as “pilgrims” visiting their parents’ past realms. Theirs is an art in search of lost roots, of reconnection with genealogical past picture in order to complete the jigsaw puzzle of their own identity. Some artists chose not to participate in the exhibition, arguing that their work is universal, or international, unrelated directly or indirectly to any homeland. Others even chose to deny their origin and erase it from their official artistic CV. It is worth noting that these artists are usually characterized by immigrant traits of people who opt for living between two worlds; sometimes feeling estranged to both worlds, and at other times having the best of both worlds.

*

As an Israeli art researcher and curator, I’m particularly interested in the influence Israeli artists’ country of origin has on their work and in Israel’s inter-cultural dialogues.

Israeli Society is uniquely variegated, not least because of the multi-ethnic/cultural nature of its Jewish population that persisted despite the “melting pot” ideology of the 1950s, which had attempted to enforce unity from “above” and produce “Israeliness.” Unlike other countries

- d. Reflective view on nation and history – meaningful Romanian historical visual images are being revisited, from either a critical or an estranged perspective, with either a commitment for change or a wish to preserve what is left of the national heritage; a utopian or cynical-ironic contemplation on what makes a “perfect world” (as, for example, in the works of Irina Botea, Claudiu Ciobanu, Dan Perjovschi, Dragoș Burlacu, Miklos Onucsan, and Vasile Rață).
- e. Nation-world relationship – a complex debate on self-disparagement vis-a-vis hegemonic world, by means of mimicry and submission, or by emphasizing local symbols (cf., Zoltan Bela, Florin Ciulache, Ciprian Mureșan, or Alexandru Serafim Potecă).

The second group of artists participating in *I Am a Romanian: The Bucharest-Tel Aviv Route* exhibition is comprised of Romanian born artists who immigrated to Israel and refer overtly or obliquely to their country of origin, as well as to its heritage, culture, landscape and spirit. The first Romanian Jews immigrated to Palestine during the 1870s, and towards the end of the nineteenth century established two Zionist settlements – Rosh Pinna and Zichron Ya'acov. The massive waves of Romanian immigration occurred during the years 1947-52, 1958-63, and 1970-85. The Romanian immigration is generally known as “tranquil” in comparison with immigrations from other places. Romanian immigrants had acclimatized and integrated quickly into Israeli society, without laying any claims for significant state-based support. The stereotypic stigma attached to Romanian immigrants during the 1950s, depicting them as small time hustlers and thieves, was and is baseless factually, as is generally the case with Israeli reckless ethnic sense of humor.²

position to ask this question about my home field – Israel. However, as a bystander, an occasional visitor, it is not for me to judge or criticize Romania in this respect. Nevertheless, contrary to my position regarding the situation in Israel, I must admit that the Romanian transformation fascinates me.

*

More often than not in states of entropy, artists constitute a network of “sensitive sensors” that receive earth and consciousness signals and vibrations. As “eyes of the nation,” they translate the perceived vibrations into works of art by giving them overt or encoded expression.

Twenty contemporary Romanian artists participate in *I Am a Romanian: The Bucharest – Tel Aviv Route* exhibition. They present a variety of reactions to and attitudes toward their country’s new situation. In their works, they refer to different signs associated with their national and/or global identity: A shaken, confused, frightened, frustrated, nostalgic or critical identity. These signs-symptoms can be classified and deconstructed into several aspects:

- a. Landscape-place and environment – expressing the changes that have taken place in Romania’s rural- and urban-scapes. (For instance, in the works of Tudor Prisăcariu, Teodor Graur, or Nicu Ilfoveanu.)
- b. Home – evocative, nostalgic and emotional meaning-laden objects; still-life, interiors and furniture (e.g., in the works of Alexandru Serafim Potecă, Stela Lie, or Lila Passima.)
- c. Man and consciousness – religion and folklore (religious signs and symbols, or folk tales and myth are visible in the works of Ștefan Pelmuș and Sorin Ilfoveanu, for example.)

it on since his sweetheart is waiting for him. “Giddyup, giddyup, my horse, gallop quickly away to my sweetheart’s house!”¹ For a moment, I saw in my mind’s eyes images from a show of old Eretz Israeli songs, or songs from *Ish Hassid Haya* (Once there was a Chassid), performed by a Kibbutz group of singers. It had a similar air to it, a similar romantic naïveté and love for Nature, love for one’s own land and place.

However, 2011 Romania is a very different place from the one portrayed by televised peasant singing to his horse as he hurries to his sweetheart’s home. The accelerated transformations undergone by Romania send it rolling on – or down, others might say – into different realms, far less innocent or romantic. It has become “everyplace” or “no-place” within the Western global system. Ever since the anti-communist revolution of 1989, which had brought about the downfall of Nicolae Ceaușescu and his regime, Romania is a democratic republic. Romania’s entry into the EU and NATO, further intensified the massive infiltration of Western globalizing influences into its social-economic-political-cultural make-up thereby changing its outlook beyond recognition. In my 2007 and 2010 visits to Romania, I could have witnessed first hand the transformations that have taken place in Bucharest’s cityscape: the accelerated development momentum of the inter-urban road network; round satellite dishes; Coca Cola, McDonald’s and Nike mega ads.

Even in remote rural areas such as Maramureș or Bukovina, the changes are clearly visible. Localists must see these changes as ominous. For them, a real gem of preindustrial rural life metamorphoses into artificial, touristic gem with boutique b&bs, stylized folklore shows and malls selling “authentic folk art” made in a local factory. Is this state of affairs conducive or harmful as far as Romania is concerned? I am at the

Mama Mămăligă, Tata Papanas

Preliminary Thoughts on *I Am a Romanian: The Bucharest –
Tel Aviv Route* Exhibition

Haim Maor

What does a born Israeli know about Romania, or about Jews of Romanian origin? If one is nourished by stereotypical stigmas and ethnic jokes, one might very well utter unreflectively: “Romanian thief!” or turn up one’s nose, jokingly mimicking, “Da – Da – ce faci.” If one is a gourmand, partial to ethnic food, one would mention ikra, mămăligă, and papanas. Others would refer to Romanian embroidered blouses, carpets, lacework, wood relief and decorative earthenware. Others still would point out the links between Romanian folk music and Hassidic or Gypsy music. And last but not least, there are those who would recount, with glowing eyes, the story of Romanian prince Vlad Țepeș who used to impale his rivals and was to serve as a model for the terrifying figure of Dracula, the Transylvanian Arch-Vampire.

I remember my first visit to Romania, in 2007. While there, I saw a Romanian TV show dedicated to folksongs by poet-composer Zavaidoc (1896-1945). Born Marin Teodorescu, he was nicknamed Zavaidoc – literally, a prankster – by his officers during his military service in the years 1916-18. Indeed, the song I had heard/watched on that occasion had a mischievous flair to it: a young singer dressed as a peasant singing to his horse against the background setting of typical peasant huts on a river bank. In this high-speed song, the rider apologizes to his horse saying that, although he has never beaten him before, he must now prod

Dedicated to the promotion of Romanian culture, as well as to the Jewish ethnic minority group in Romania, the conference, the exhibition and the curatorial project *I Am a Romanian: the Bucharest – Tel Aviv Route* provide an excellent opportunity for an exchange of ideas concerning the ways of preserving, sharing and perceiving one's own culture in relation to the culture of the others.

Reflecting on the dynamics of the minority-majority relationship, the joint academic project *I Am a Romanian: the Bucharest – Tel Aviv Route* intends to familiarize the Israeli public with Romanian culture and with the Romanian-Jewish cultural commonalities. In this respect, this collaborative effort of the Ben-Gurion University of the Negev and the Romanian Cultural Institute in Tel Aviv may serve as an example of celebrating the coexistence of both cultures: the Romanian and the Jewish.

We would like to take this opportunity to convey our thanks to the Ben-Gurion University of the Negev, which has proved to be a trustworthy partner.

Sincere congratulations to Prof. Haim Maor and his staff, who dedicated their time, energy and talent to the realization of this outstanding academic event.

We would also like to thank the participants who have accepted our invitation to contribute to the conference and to the exhibition, all of them well-known specialists in their respective fields.

Gina Pană, Ph.D.

Director

Romanian Cultural Institute in Tel Aviv

<http://www.icr.ro/tel-aviv/>

Introduction

I Am a Romanian: The Bucharest – Tel Aviv Route

The Romanian Cultural Institute (RCI) in Tel Aviv opened in May 2005 as one of 18 Romanian cultural institutes currently operating abroad, in Berlin, Brussels, Budapest, Chisinau, Istanbul, Lisbon, London, Madrid, New York, Paris, Prague, Rome, Szeged, Stockholm, Tel Aviv, Warsaw, Vienna and Venice. In June 2010, Mr. Horia-Roman Patapievi, president of the Romanian Cultural Institute in Bucharest, became the president of EUNIC (European Union National Institutes for Culture) for the period 2010/2011.

The Romanian Cultural Institute offers an interface between Romanian culture and world culture, mediating contacts and partnerships between cultural entities in Romania and those in other countries. To this end, RCI Tel Aviv's strategy focuses on two main directions: a strong presence of Romanian culture in Israel's cultural market, namely, participation in film, theater and music festivals, and organization of events dedicated mainly to Israeli citizens with Romanian roots such as round tables, conferences, exhibitions, etc.

Another highly appreciated activity of our Institute is the free Romanian language courses, attended every year by young Israelis.

RCI Tel Aviv has, at present, a library of approximately 3,000 books representing Romania's best titles and most eminent authors, and our collection is being permanently enriched.

At the same time, RCI Tel Aviv is constantly working towards forming and consolidating partnerships with similar Israeli institutions and with Israel's most prominent cultural personalities.

Lazar, cultural projects, the Romanian Cultural Institute in Tel Aviv, for the financial support of the institute, for their patient and graceful collaboration.

We are grateful to Tarom Airlines for sponsoring the air travel and transport of the artists, speakers and works.

Special thanks for supporting the exhibition and conference go to Prof. Rivka Carmi, President of Ben-Gurion University of the Negev, who constantly supports the activity of the Department of the Arts and the curatorial course; Prof. David Newman, Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Ben-Gurion University of the Negev; Dr. Nirit Ben-Aryeh Debby, Head of the Department of the Arts, Ben-Gurion University of the Negev; Dr. Sharon Pardo, Director of the Center for the Study of European Politics and Society, Ben-Gurion University of the Negev; Dr. Jackie Feldman, Head of the Sidney and Esther Rabb Center for Holocaust and Redemption Studies, Ben-Gurion University of the Negev.

Our thanks go to Ms. Devorah Kramer and Ms. Carmelit Manor of the Department of the Arts at the Ben-Gurion University of the Negev for their administrative and organizational assistance and to Ilanit Aharoni-Chachkes, a student in the curatorial course, for designing the exhibition's invitation.

Finally, warmest congratulations to all the students of the curatorial course, who dedicated innumerable hours to meeting with Israeli artists and electronically communicating with Romanian artists, and who withstood all the exhausting stages of research and production of the exhibition and conference.

complements the written and visual material presented in the catalogue and exhibition.

We are grateful to all the museums and private collectors who have lent their works to the exhibition: Carmela Rubin and the Rubin Museum, Tel Aviv; Ruth Ofek, the Open Museum, Tefen; Devora Janco and Raya Zommer-Tal, the Janco-Dada Museum, Ein Hod; Tova Osman, Tel Aviv; Michael Rotenberg, Tel Aviv-Bucharest.

We are thankful to Mr. Matei Caltia, curator of Galeria Posibila, Bucharest, for his counsel and for helping us exhibit works of the gallery's artists.

We thank Mr. Mihai Pop, curator of Plan B Gallery, Cluj, for helping us exhibit works of the gallery's artists.

We thank Cosmin Năsui, modernism.ro

We extend our thanks to Ms. Collette Avital, Mr. Arie Kleinman, Mr. Tavi Salomon and Mr. Richard Armon for their help in producing the exhibition and conference and for facilitating our contacts with potential sponsors.

A special note of gratitude must go to Mr. Micha Harish, chairman of the Unitary Organization of Romanian Jews (AMIR), and Mr. Eli Shachar, the organization's treasurer, for their collaboration and for generously assisting with the publication of the catalogue.

Many thanks to Mr. Zeev Schwartz, chairman of Hitachdut Olei Romania (HOR), and to Mr. Nathan Cohen, chairman of the Federation of Jewish Immigrants from Romania, Beer Sheva, for helping cover the costs of the exhibition and conference.

We would like to express our special thanks to Dr. Gina Pană, director of the Romanian Cultural Institute in Tel Aviv, and to Ms. Claudia

Acknowledgements

Haim Maor

The exhibition and the accompanying conference could not have materialized without the help, sponsorship and suggestions of various people and institutions that, recognizing the importance of this endeavor, willingly extended their assistance to us. We are most grateful to all of them for their invaluable contribution. Without them, we would not have been able to fulfill our goal.

Our thanks go to all lecturers and advisers, who helped us get in touch with the conference's speakers, or assisted us during the stages of the exhibition's research of traditional and contemporary Romania, its history, culture and characteristics, as well as of Romanian Jewry and its characteristics: Prof. Gabriel Gurman, Prof. Hanna Yablonka, Prof. Nachum Finger, Dr. Rafi Vago, Israel's ambassador to Romania Mr. Dan Ben Eliezer, Mrs. Nava Semel and Mr. Arie Berkowitz. Special thanks are due to Mrs. Nora (Eleonora) Stanciu and Mr. Yehoshafat Pop, for their boundless help and useful advice throughout the research and production process of the exhibition and conference.

Thanks to all the conference speakers, who came especially for the event from Romania, the USA and all over Israel.

Our thanks to the artists who heartily welcomed us to their homes and studios and helped us choose suitable words to describe their voice and works.

We would like to thank Mr. Moshe Yitzhaki for letting us publish his poems in the catalogue. The voice emerging from these poems joins and

Table of Contents

152

Acknowledgements

Haim Maor

148

Introduction

I Am a Romanian: The Bucharest – Tel Aviv Route

Gina Pană, Ph.D.

146

Mama Mămăligă, Tata Papanas

Preliminary Thoughts on *I Am a Romanian: The Bucharest –
Tel Aviv Route* Exhibition

Haim Maor

138

My Mother Hannah's Tongue

Following an evening of reading by the poet Ana Blandiana in Haifa

Moshe Itzhaki

137

Little Ibrahim

Moshe Itzhaki

135

Returning to my Mother's Tongue

Moshe Itzhaki

133

Works

Pagination follows the Hebrew reading direction, from right to left.

Ben-Gurion University of the
Negev
Department of the Arts
Senate Gallery, George Shrut
Visitors' Center
The Samuel & Mileda Ayrton
University Center
Avraham Baron Art Gallery, Zalman
Aranne Central Library

Galleries Curator: Prof. Haim Maor

I Am a Romanian: The Bucharest-
Tel Aviv Route
March - June 2011

Exhibition

Curators: Prof. Haim Maor;
students of the curatorial course:
Ilanit Aharoni-Chachkes,
Aviva Almog, Efrat Baruchi,
Lilach Baumer, Hagit Bernstein,
Shiran Basson, Dafna Blum,
Marganit (Niti) Cassapu,
Yevgeny Cherp, Smadar Cohen,
Shani Dagan, Rut Elad,
Deborah Elhadad-Aroshas,
Ayelet Evron Grover, Liad Gross,
Svetlana Hasler, Yasmin Levin,
Sigal Maor, Iveta Manshirov,
Rachel Mosches Dayan,
Emily Nester, Shiran Nissim,
Sharon Rasuli, Noa Rosenberg,
Maayan Rubinovitz, Lara Shilov,
Avi A. Shumach, Nikolas Smirnov,
Iris Tresman, Anna Yevelson,
Meital Zisman

Catalogue:

Editor: Prof. Haim Maor
Catalogue design and production:
Magen Halutz
English translation and copy
editing: Aya Breuer
Hebrew copy editing:
Osnat Rabinovitch
Graphics: Alva Halutz

On the English cover:

Irina Botea, Auditions for a
Revolution, video and 16mm film
transfer, 23 min, 2006

On the Hebrew cover:

Philip Rantzer, Brâncuși and Friend
(detail), 2002, ink on photograph,
23x20, artist's collection.

The exhibition and catalogue were
produced with the support of the
Avraham Baron Fund and the
Evelyn Metz Fund

The catalogue is sponsored by AMIR

Avraham Baron Art Gallery,
Zalman Aranne Central Library
Senate Gallery, George Shrut
Visitors' Center
The Samuel & Mileda Ayrton
University Center
The Marcus Family Campus,
Beer Sheva

© All Rights Reserved, March 2011

I Am a Romanian: The Bucharest – Tel Aviv Route

Ben-Gurion University of the Negev
Department of the Arts

Zoltan Bela
Efi Ben-David
Arie Berkowitz
Irina Botea
Victor Brauner
Dragoş Burlacu
Claudiu Ciobanu
Florin Ciulache
Jean David
Digi Dekel
Maxim Dumitraş
Yaacov Eisenscher
Belu Simion Făinaru
Teodor Graur
Dov Heller
Liana Saxone-Horodi
Nicu Ilfoveanu
Sorin Ilfoveanu
Marcel Janco
Iris Kovalio

Istvan Laszlo
Stela Lie
Yehudit Matzkel
Dinu Mendrea
Ciprian Mureşan
Miklos Onucsan
Ruth Oren
Lila Passima
Ştefan Pelmuş
Dan Perjovschi
Alexandru Serafim Potecă
Tudor Prisăcariu
Philip Rantzer
Vasile Raţă
Reuven Rubin
Edwin Salomon
Sasha Serber
Vilhelmina Sokol
Nora (Eleonora) Stanciu
Erica Weisz Schweiger

